Casusonderzoek Zeist

Onderzoek na het overlijden van twee kinderen

Inspectie Jeugdzorg

Inspectie voor de Gezondheidszorg

Utrecht, september 2013

Samenvatting

Aanleiding voor het onderzoek
De Inspectie Jeugdzorg en de Inspectie voor de Gezondheidszorg hebben onderzoek gedaan naar het handelen van de jeugdzorg- en gezondheidszorginstellingen die betrokken waren bij twee kinderen, hun moeder en hun vader. De vader is door suïcide om het leven gekomen en wordt ervan verdacht dat hij zijn twee kinderen heeft omgebracht.

De moeder en vader van de kinderen zijn eind 2008 uit elkaar gegaan. De broers verbleven een deel van de week bij hun vader en een deel van de week bij hun moeder. Er was sprake van een problematische scheiding, waardoor de ontwikkeling van de broers bedreigd werd. Verschillende hulpverlenende instanties waren betrokken bij de ouders en bij de kinderen.

Het onderzoek naar de calamiteit heeft zich gericht op de vraag of de hulpverlening aan het gezin vanaf de eerste melding bij het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling in 2009 voldoende gericht was op een veilige en gezonde ontwikkeling van de twee broers.

Beoordeling
*Het oordeel van de inspecties luidt dat de bij het gezin betrokken instellingen **voldoende** gericht zijn geweest op een veilige en gezonde ontwikkeling van de twee kinderen.*

Waar jeugdzorg- of gezondheidszorginstellingen werden ingeschakeld is navolgbaar en adequaat gehandeld. De betrokken instellingen werkten volgens bestaande wet- en regelgeving, protocollen en afspraken, zoals in het kader van het verlenen van verantwoorde zorg van hen verwacht kan worden. De bij het gezin betrokken hulpverleners wisselden tijdig en volledig informatie uit met elkaar en met de ouders.

Onderbouwing
De problematische scheiding tussen de ouders had effect op de ontwikkeling van de kinderen en effect op de beide ouders. Waar de moeder haar angst uitsprak voor geweld of emotionele bedreiging van vader, was de vader bang dat moeder het doel had de kinderen bij hem weg te houden. Jeugdzorg- en gezondheidszorginstellingen deden onderzoek en zetten hulpverlening in gericht op het verbeteren van de samenwerking tussen ouders en hulpverlening gericht op de kinderen.

De moeder heeft meerdere malen bij vrijwel alle betrokken instellingen aangegeven dat zij zich zorgen maakte over de veiligheid van de kinderen bij vader. Deze signalen van de moeder zijn door alle instellingen serieus genomen en onderzocht in het belang van de veiligheid van de kinderen. In het functioneren van de vader voorafgaand aan de calamiteit is door de verschillende jeugdzorg- en gezondheidszorginstellingen geen bevestiging gevonden voor deze signalen. De vader toonde zich in de contacten met de instellingen betrokken, redelijk en meewerkend. Voor zowel de moeder, wiens zorgen niet werden bevestigd, als voor de vader, die zich beschuldigd voelde, was deze situatie zeer belastend.

Beide ouders wilden het beste voor hun kinderen, daarom stonden zij open voor vrijwillige hulpverlening en was er op momenten verbetering zichtbaar. Hierdoor konden jeugdzorg- of gezondheidszorginstellingen navolgbaar en conform de protocollen hulpverleningstrajecten afsluiten. Voorbeelden hiervan zijn de afsluiting van de AMK-onderzoeken en de positieve afsluiting van de ouderschapsbemiddeling eind 2011.

In de loop van 2012 uitten moeder en medewerkers van diverse instellingen nieuwe zorgen over de weer opgelaaide strijd tussen de ouders en de nadelige gevolgen hiervan voor de broers. Dit leidde begin 2013 tot een onderzoek door de Raad voor de Kinderbescherming, vanwege de veronderstelling dat hulpverlening in vrijwillig kader niet meer toereikend was.

Vervolgmaatregelen
Uit het onderzoek komen verbeterpunten naar voren voor een aantal instellingen. Deze verbeterpunten worden in hoofdstuk 4 van dit rapport beschreven. De inspecties verwachten van de instellingen dat zij deze verbeterpunten vertalen in verbeterplannen met concrete maatregelen. De inspecties beoordelen vervolgens of deze plannen gericht zijn op de geconstateerde tekortkomingen, of het plan voldoende waarborgen bevat om te kunnen slagen en of er vaart zit in de aanpak van de tekortkomingen. Vervolgens toetsen de inspecties de invoering van de maatregelen in de praktijk.

Conclusie inspecties
Deze bijzonder schrijnende casus werpt licht op de situatie van veel kinderen in Nederland die lijden onder de strijd tussen hun gescheiden ouders. Bij problematische (echt)scheidingen is sprake van een complex geheel van op elkaar inwerkende factoren, wat vraagt om een integrale aanpak om de schadelijke gevolgen voor de kinderen uit deze gezinnen zoveel mogelijk te beperken.

Er zijn weinig effectieve hulpverleningsmethoden voorhanden om een impasse te doorbreken bij gezinnen die verwikkeld zijn in een (echt)scheidingsstrijd. Daarnaast ligt het merendeel van de factoren die een belangrijke rol spelen bij de instandhouding van het probleem buiten de invloedssfeer van jeugdzorg en gezondheidszorg. Het betreft factoren zoals de juridische strijd tussen ouders, de financiële gevolgen van een scheiding en het visieverschil dat tussen ouders kan bestaan over het belang van de kinderen.

De inspecties pleiten ervoor dat alle betrokken partijen - overheid, hulpverlenende instanties, de rechtspraak, advocaten en belangenverenigingen voor gescheiden ouders - in gezamenlijkheid richtlijnen ontwikkelen hoe te handelen bij een problematische scheiding waarbij minderjarige kinderen zijn betrokken. Centrale vragen daarbij zijn hoe het belang van de kinderen steeds voorop kan blijven staan en wie de belangen van deze kinderen vertegenwoordigt.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 Inleiding

Aanleiding

Op 8 mei 2013 ontving de Inspectie Jeugdzorg een melding van Bureau Jeugdzorg Utrecht (hierna: BJU) en Timon, een instelling voor Jeugd- en opvoedhulp, betreffende de vermissing van twee broers vanaf 6 mei 2013 en de suïcide van de vader van de jongens op 7 mei 2013. Op 19 mei werd bekend dat de broers zijn overleden.

Verschillende jeugd- en gezondheidszorginstellingen waren vanaf 2008 betrokken bij de ouders en de kinderen. Ten tijde van de calamiteit was de afdeling Toegang van BJU betrokken bij het gezin. Daarnaast bood Timon ambulante hulp aan het gezin vanaf 15 januari 2013. De Raad voor de Kinderbescherming (hierna: de Raad) was op 1 februari 2013 een beschermingsonderzoek gestart.

Wanneer kinderen overlijden, terwijl hulpverleners betrokken waren bij een gezin, leidt dit tot vragen en tot maatschappelijke onrust. Is er iets misgegaan in de zorg die verleend is en wat dan? Hebben de betrokken organisaties zorgvuldig gehandeld en hebben zij in voldoende mate samengewerkt? Om antwoord te kunnen geven op deze vragen doet de Inspectie Jeugdzorg in dit soort situaties een diepgaand onderzoek naar het handelen van de betrokken organisaties.[1] Daarbij werkt zij indien nodig ook samen met andere inspecties. Aangezien bij dit gezin ook zorginstellingen en individuele beroepsbeoefenaren betrokken waren, die onder het toezicht vallen van de Inspectie voor de Gezondheidszorg, voerden de Inspectie Jeugdzorg en de Inspectie voor de Gezondheidszorg dit onderzoek gezamenlijk uit.

De onderzoeksvraag

Het onderzoek naar de calamiteit richtte zich op de volgende onderzoeksvraag:

Zijn de bij het gezin betrokken instellingen[2] vanaf de eerste melding bij het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (hierna: AMK) in 2009 voldoende gericht geweest op een veilige en gezonde ontwikkeling van de twee broers?

De inspecties verwachten van alle betrokken instellingen en beroepsbeoefenaren dat zij werken volgens de voor hen van toepassing zijnde wet- en regelgeving, professionele standaarden, protocollen en afspraken, zoals in het kader van het verlenen van verantwoorde zorg van hen verwacht kan worden. Verder verwachten zij dat tijdig en volledig informatie is uitgewisseld, tussen de bij het gezin betrokken hulpverleners en met ouders zelf, vanaf het besluit van BJU de zaak in te brengen in het Casusoverleg Bescherming (hierna: COB) in december 2012.

---

[1] Leidraad melden van calamiteiten. Inspectie Jeugdzorg, 2011.

[2] De inspecties gebruiken voor de leesbaarheid van het rapport de term instellingen, voor alle professionele instellingen, organisaties en individuele beroepsbeoefenaren die bij de ouders of de kinderen betrokken zijn geweest.

Deze verwachtingen onderzochten de inspecties aan de hand van de volgende gekozen hoofdthema's uit de toetsingskaders van de Inspectie Jeugdzorg en de vigerende wet- en regelgeving op het gebied van de gezondheidszorg.

- Uitvoering van de hulpverlening;
- Veiligheid;
- Zorgvuldige afwegingen en besluitvorming;
- Samenwerking met de ouders en tussen instellingen.

In hoofdstuk 3 worden deze thema's verder toegelicht. Een volledig overzicht van de toetsingskaders is opgenomen in bijlage 4.

Methoden van onderzoek
De inspecties voerden de volgende onderzoeksactiviteiten uit bij instellingen en beroepsbeoefenaren die onder toezicht staan van de inspecties:

- Het opvragen van feitenrelazen;
- Dossieronderzoek;
- Gesprekken met de professionals.

Een volledig overzicht van de onderzoeksactiviteiten treft u aan in bijlage 3.

De inspecties betrokken ook instellingen, beroepsbeoefenaren en personen die niet onder toezicht staan van de Inspectie Jeugdzorg of de Inspectie voor de Gezondheidszorg. Deze partijen zijn als informant benaderd en hiermee hebben de inspecties gesprekken gevoerd.
Voor de school stemden de inspecties af met de Inspectie voor het Onderwijs. Waar het de gesprekken met de politie betreft is het onderzoek uitgevoerd in samenwerking met de Inspectie Veiligheid en Justitie (hierna: IVenJ). Voor het onderzoek zijn de jeugdrechercheurs geïnterviewd als informant en is informatie opgevraagd bij de politie. De IVenJ beschouwt dit als een oriënterend onderzoek naar de rol van de politie bij de aangifte van mishandeling van de oudste broer (zie verder paragraaf 2.2.8). Bij deze oriëntatie zijn geen feiten en omstandigheden naar voren gekomen die de IVenJ aanleiding geven om vervolgonderzoek te doen naar de rol van de politie met betrekking tot de afhandeling van deze aangifte.

De inspecties[3] spraken ook met de beide families van de twee broers. Zowel de familie van moederskant, als de familie van vaderskant informeerden de inspecties openhartig over hun ervaringen met de hulpverlening.

Dankzij de medewerking van alle betrokkenen kregen de inspecties een duidelijk beeld van het handelen van de instellingen.

De vermissing van de broers en hun overlijden kreeg veel aandacht in de samenleving en de media. Veel mensen in het hele land leefden mee en toonden hun betrokkenheid. Naast de aandacht voor het lot van de broers werden van verschillende kanten kritische vragen

[3] Verder in dit rapport wordt met 'inspecties' de Inspectie Jeugdzorg en de Inspectie voor de Gezondheidszorg bedoeld.

gesteld over de betrokken hulpverlening. Deze brede maatschappelijke aandacht en het feit dat destijds veel aspecten van de hulpverlening aan het gezin al uitgebreid in het nieuws zijn geweest is reden voor de inspecties om in dit geval uitgebreid te rapporteren. Met deze rapportage beogen de inspecties helderheid te geven over de feiten en omstandigheden rond het functioneren van de betrokken instellingen in deze zaak.

Leeswijzer

In het onderliggende *Hoofdstuk 1* gaan de inspecties in op de aanleiding tot het onderzoek, de onderzoeksvraag en de werkwijze van de inspecties. *Hoofdstuk 2* bevat een beschrijving van de casus ondersteund door een tijdlijn. In *hoofdstuk 3* geven de inspecties hun oordeel weer en de onderbouwing van dat oordeel, gevolgd door de verbeterpunten die de inspecties naar aanleiding van dit onderzoek formuleerden *in hoofdstuk 4*. In *hoofdstuk 5* gaan de inspecties beschouwend in op de risicofactoren bij problematische (echt)scheidingen waarbij minderjarige kinderen zijn betrokken.

Hoofdstuk 2 Bevindingen

Dit hoofdstuk bevat een samenvatting van het verloop van de hulpverlening aan het gezin, opgedeeld in twee periodes:

1. De hulpverlening aan het gezin van februari 2009 tot en met december 2011
2. De hulpverlening aan het gezin van april 2012 tot mei 2013

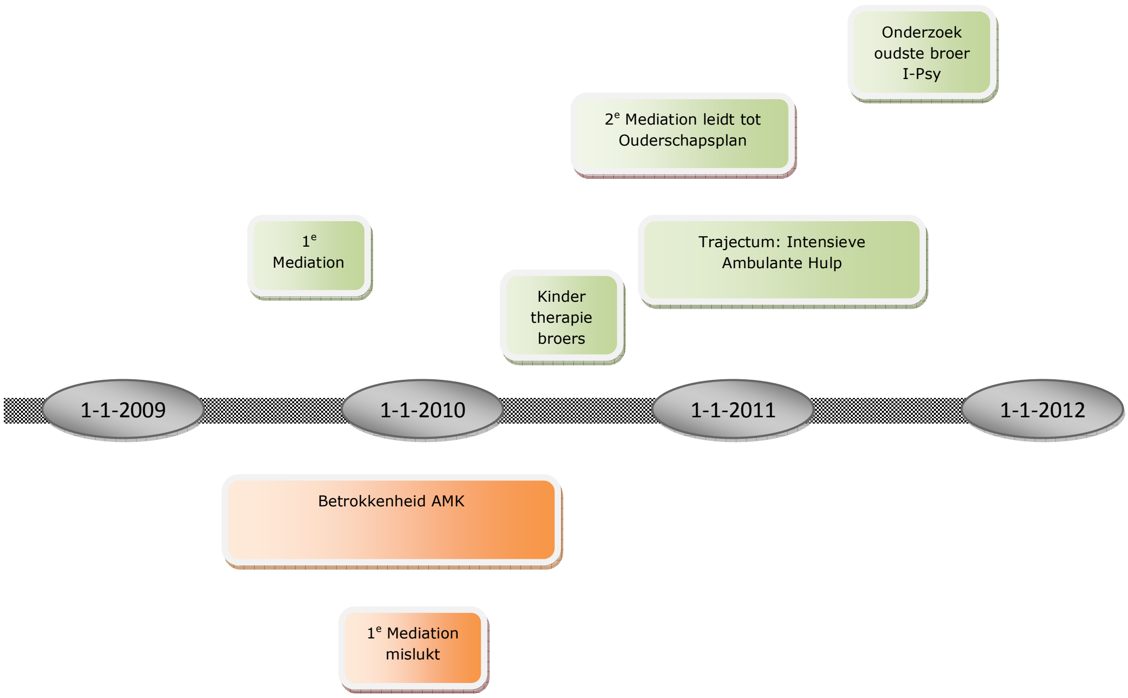
In de tijdlijn hieronder en op pagina 13 zijn de belangrijkste interventies chronologisch weergegeven (zie ook bijlage 2).

Tijdens het onderzoek kregen de inspecties veel informatie van en over de hulpverlening rondom het gezin. In dit rapport beperken de inspecties zich tot de bevindingen die van belang zijn voor de beantwoording van de onderzoeksvragen.

Voorgeschiedenis

Uit de relatie tussen beide ouders zijn in 2003 en 2005 twee jongens geboren. Eind 2008 gingen de ouders uit elkaar. Het samenlevingscontract van de ouders werd met ondersteuning van advocaten ontbonden. Voor de broers spraken de ouders een co-ouderschap af. De broers verbleven de ene helft van de week bij moeder en de andere helft van de week bij vader. In de weekenden gingen zij om en om naar vader of moeder.

2.1 De hulpverlening aan het gezin vanaf februari 2009 – december 2011

2.1.1 Betrokkenheid AMK 2009/2010

In februari 2009 meldde moeder bij de politie een situatie van huiselijk geweld. De politie deed vervolgens een zorgmelding bij Bureau Jeugdzorg Utrecht (BJU). Het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) nam de melding in onderzoek. Moeder gaf bij het AMK aan dat zij graag hulp wilde voor de broers. Zij wilde niet dat vader wist dat ze naar de politie was gegaan en dat het AMK betrokken was, omdat ze bang was dat vader haar of de broers wat aan zou doen. Het AMK heeft in multidisciplinair verband de risico's op onveiligheid voor de broers ingeschat. Vader is later door het AMK alsnog op de hoogte gesteld van de melding bij het AMK en hij voelde zich hierdoor beschuldigd. Hij ontkende dat sprake was van langdurig huiselijk geweld en stelde dat één incident door moeder uit zijn verband werd gerukt. Het AMK concludeerde dat beide ouders hoog opgeleid waren en maatschappelijk gezien goed functioneerden. Zij kwamen in de gesprekken met het AMK over als redelijke mensen. Zij gaven beiden aan dat zij open stonden voor vrijwillige hulp aan de broers en voor mediation. Het AMK concludeerde in juli 2009 dat:"het vermoeden van lichamelijke mishandeling niet is bevestigd, maar dat er wel risicofactoren zijn dat de kinderen problemen kunnen ervaren van de strijd die tussen ouders speelt en het loyaliteitsconflict waarin de kinderen zitten".

Het AMK sloot het onderzoek af en verwees ouders naar een orthopedagoog van Vitras, Centrum voor Maatschappelijke dienstverlening voor vrijwillige hulpverlening aan de broers. Daarnaast verwees het AMK de ouders door voor mediation, die op termijn kon starten, wanneer de rechterlijke procedures achter de rug waren.

Uit het rappel van het AMK bleek in het najaar van 2009 dat vrijwillige hulp bij Vitras niet van de grond was gekomen. Daarnaast uitte moeder opnieuw haar zorgen bij het AMK, waarop het AMK besloot het dossier te heropenen. Het AMK sprak opnieuw met de ouders en nam contact op met school. School had op dat moment geen zorgen over de kinderen, afgezien van het feit dat ze er vermoeid uitzagen. Uit het onderzoek bleek dat de hulpverlening bij Vitras niet was opgestart, omdat vader het idee had dat Vitras aan de kant van moeder stond. Moeder had sinds eind 2008 tijdens en na de scheiding steun gekregen van het maatschappelijk werk van Vitras. Vader gaf aan inmiddels zelf opvoedingsondersteuning te hebben geregeld. Ouders bleken tijdens het onderzoek beide gemotiveerd te zijn voor mediation. Het AMK besloot in multidisciplinair overleg dat hulpverlening voor de kinderen alsnog nodig was, omdat psychisch geweld tussen de ouders was bevestigd, waardoor ouders niet goed konden communiceren over de zorgen en de opvoeding van de kinderen. Ouders organiseerden vervolgens hulp voor de broers bij een kindertherapeut. Het AMK adviseerde ouders verder met mediation te starten en sloot opnieuw af in december 2009.

In april 2010 heeft het AMK een klachtgesprek met vader gevoerd. Vader klaagde over het feit dat hij bij de start van het eerste AMK onderzoek onvoldoende geïnformeerd was. Het AMK heeft vader na dit gesprek een brief gestuurd, waarin excuses werden aangeboden voor de start van het eerste onderzoek en de hermelding, waarbij het AMK te eenzijdig was afgegaan op de informatie van moeder. Ook heeft het AMK hierop het beleid aangepast.

In mei 2010 deden het maatschappelijk werk en de kinderfysiotherapeut die contact hadden met moeder een melding bij het AMK, omdat vader geen toestemming zou geven voor hulp aan de broers. Deze melding was door deze hulpverleners niet met vader besproken. Het AMK deed opnieuw onderzoek. Gezien het aantal eerdere contacten met het AMK stond het AMK specifiek stil bij de vraag of een melding bij de Raad voor de Kinderbescherming moest worden overwogen. De broers waren inmiddels in behandeling bij een speltherapeut, waardoor niet werd bevestigd dat vader geen toestemming gaf voor hulp aan de broers. Verder waren ouders inmiddels gestart met mediation en gaven zij opnieuw aan dat zij open stonden voor vrijwillige hulp.

Er waren volgens het AMK geen signalen dat er sprake zou zijn van psychiatrische problematiek bij (één van) de ouders. Hier is in het afsluitend multidisciplinair overleg wel bij stilgestaan. Als dat wel het geval is bij een (echt)scheidingsstrijd, dan adviseert het AMK de ouders om naar de Geestelijke Gezondheidszorg (hierna: GGZ) te gaan voor diagnostiek en het eventueel in gang zetten van een behandeltraject. Daar zag het AMK bij deze ouders geen aanleiding voor.
Het AMK concludeerde dat de ouders van goede wil waren om samen beter te leren communiceren en dat de ouders vrijwillige hulp accepteerden. Wel was voor het AMK duidelijk dat de communicatie tussen de ouders verstoord was. Ook verschilden de ouders van inzicht over de noodzaak van hulp voor de broers; moeder vond eerder en meer hulpverlening nodig dan vader. Vader voelde zich door de AMK-onderzoeken beschuldigd, maar bleek in gesprekken redelijk en meewerkend. Het AMK meldde daarom ouders in juli 2010 aan bij de Toegang van BJU voor ouderschapsbemiddeling en ouderbegeleiding voor gezamenlijke opvoedingszorg.

2.1.2 Mediation

Mediation tussen ouders startte in het najaar van 2009 maar leidde aanvankelijk niet tot het beoogde resultaat. Eind 2009 en begin 2010 waren er zittingen bij de rechtbank over onder andere de zorgregeling en de kinderalimentatie. In februari 2010 is er op advies van de rechter opnieuw mediation ingezet. In september 2010 bereikten ouders overeenstemming en sloten zij een vaststellingsovereenkomst. De toedeling van de zorg- en opvoedingstaken werd vastgelegd in het bijbehorende ouderschapsplan. Ouders spraken in het ouderschapsplan af de ander te beschouwen als een goede en onmisbare ouder en de opvoeding zoveel mogelijk in goed overleg met elkaar te blijven regelen. De beschikking van de rechtbank waarin de vaststellingsovereenkomst en het ouderschapsplan zijn opgenomen dateert van 12 januari 2011.

2.1.3 Hulpverlening aan de broers

Vanaf maart 2010 waren de broers in behandeling bij een integratieve kindertherapeut. De behandeling bestond uit individuele hulp aan de broers en begeleidingsgesprekken met beide ouders. In juli 2010 verwees de kindertherapeut ouders, op eigen verzoek, door naar BJU vanwege de multidisciplinaire aanpak die BJU kan bieden. Dit viel samen met de aanmelding door het AMK bij de Toegang van BJU.

2.1.4 Ouderschapsbemiddeling Trajectum

De casemanager van BJU voerde met de ouders gesprekken om de hulpverlening af te stemmen. In oktober 2010 zijn de ouders in overleg met de gedragswetenschapper van BJU aangemeld bij Trajectum, afdeling Intensieve Ambulante Gezinsbegeleiding, voor opvoedingsondersteuning en ouderschapsbemiddeling. De Toegang van BJU maakte in deze periode een inschatting van de veiligheid van de kinderen middels de GCT[4] en vervolgens de LIRIK[5].

Eind november 2010 startte de hulpverlening van Trajectum. Tussen vader en moeder, de casemanager van BJU, de behandelcoördinator en de gezinsbegeleider van Trajectum vond een afstemmingsgesprek plaats. De eerste maanden bestond de hulp vooral uit gezinsbegeleiding van moeder en de broers. Tegelijkertijd had de gezinsbegeleider van Trajectum contact met vader om hem te motiveren voor ouderschapsbemiddeling. Vader was argwanend door de AMK-meldingen die aan de hulp vooraf waren gegaan. Hij gaf aan dat de hulpverlening de wens van moeder was. Toch liep de samenwerking tussen beide ouders en Trajectum goed, vanuit het principe van meerzijdige partijdigheid wat de insteek was van Trajectum.

De intensieve ambulante gezinsbegeleiding van Trajectum werd in maart 2011 geëvalueerd. Tijdens de evaluatie werd besproken dat ouders strijd hadden over financiën, waar Trajectum niet bij kon helpen. Het voorstel tijdens de evaluatie was dat de oudste zoon psychologisch onderzocht zou worden, om meer zicht te krijgen op zijn belevingswereld. Ook zou ouderschapsbemiddeling starten.

In juli en september 2011 is de oudste zoon onderzocht door I-Psy. Uit het psychodiagnostisch onderzoek bleek dat de oudste zoon sterk leed onder de gespannen gezinssituatie en veel onveiligheid leek te ervaren in de huiselijke situatie. De ouders wilden niet dat I-Psy het onderzoeksverslag verstrekte aan Trajectum en BJU. I-Psy sprak dan ook met ouders af dat zij beiden een kopie van het onderzoeksverslag kregen. Na lezing van het verslag zouden de ouders zelf beslissen of zij het verslag aan de hulpverleners bij Trajectum en BJZ Utrecht verstrekten en hoe ze met het advies omgingen. Ouders of andere instellingen vroegen de door I-Psy geadviseerde hulp niet aan bij I-Psy. Volgens I-Psy gaf vader geen toestemming voor verdere hulp. Ook andere instellingen hebben het onderzoeksverslag niet opgevraagd bij I-Psy. Omdat de hulpverlening plaatsvond in een vrijwillig kader was het niet verstrekken van de onderzoekgegevens voor Trajectum navolgbaar.

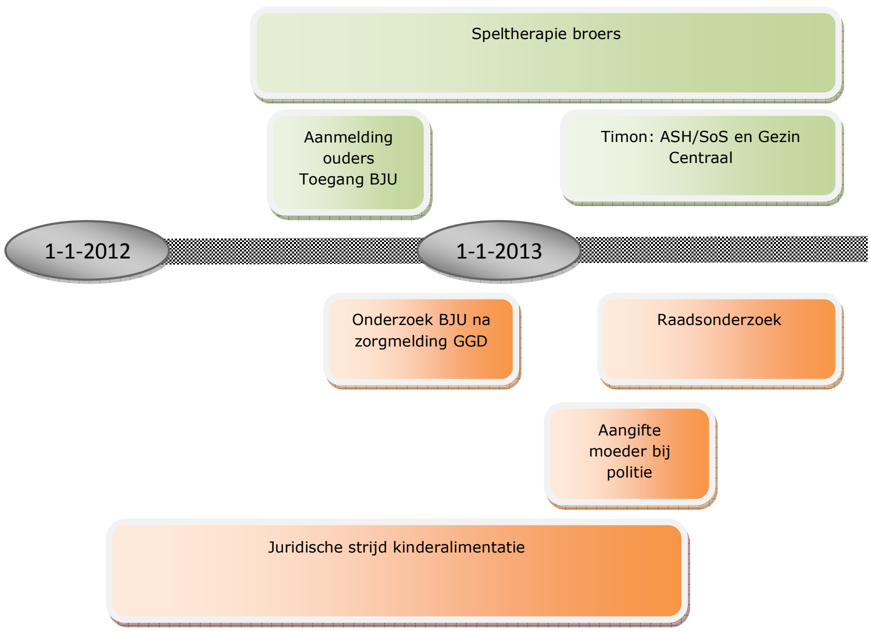
Tijdens de volgende evaluatie van de hulpverlening van Trajectum in september 2011 bleek dat er een doorbraak was opgetreden in de ouderschapsbemiddeling. Bij deze evaluatie was ook de casemanager van BJU aanwezig. In de laatste periode van de ouderschapsbemiddeling hadden ouders kleine stapjes gezet en was de samenwerking en

[4] Gestructureerde Checklist Toegang
[5] Licht Instrument Risicotaxatie Kindveiligheid

communicatie tussen ouders verbeterd. Ouders hebben gezamenlijk in het bijzijn van de kinderen hun positieve intenties uitgesproken.

Eind 2011 is de ouderschapsbemiddeling van Trajectum en het casemanagement van BJU positief afgesloten. Er was vooruitgang behaald in de gestelde doelen en ook de ouders gaven aan verbetering te ervaren. Met de oudste zoon ging het volgens ouders een stuk beter, de jongste zoon was net gestart op school en moest daar nog wennen. Beide ouders vonden op dat moment een psychologisch onderzoek voor de jongste zoon niet nodig. Zij waren het op dat moment beiden eens met de afsluiting van de hulp. Moeder gaf aan dat ze nog wel zorgen had over de oudste zoon. Na overleg besloten ouders dat zij zouden wachten tot het voorjaar met het inzetten van eventuele hulpverlening voor de oudste zoon, om te kijken hoe het met hem ging. De casemanager van BJU beschikte ten tijde van het afsluiten van de hulp niet over het psychologisch onderzoek van de oudste zoon. Voor het alsnog opvragen hiervan zag BJU geen aanleiding, gezien de bereikte resultaten op dat moment. BJU besprak de afwegingen rondom de afsluiting van de hulp in multidisciplinair verband.

2.2 De hulpverlening aan het gezin vanaf april 2012 – mei 2013

2.2.1 Aanmelding ouders Toegang

Moeder nam in mei 2012 weer contact op met de afdeling Toegang van BJU. Zij wilde graag hulp voor de oudste zoon en gaf aan dat dit niet van de grond kwam omdat vader het hier niet mee eens was. BJU heeft vervolgens overlegd met Trajectum over een mogelijk vervolgaanbod.

De inschatting van BJU en Trajectum was dat vader, gezien de positieve afronding in december 2011, op dat moment niet gemotiveerd was voor het opnieuw inzetten van ouderschapsbemiddeling. Trajectum en BJU deden aan moeder een aanbod voor opvoedingsondersteuning met als doel moeder sterker te maken in de opvoeding en via de opvoedingsondersteuning mogelijk vader ook te betrekken bij de hulp. Moeder vond dit aanbod niet passend en zag hiervan af. Hierop besloot BJU in multidisciplinair verband om moeder door te geleiden naar de Centrale Aanmelding van BJU, omdat eerst duidelijk moest worden vanuit objectieve bronnen hoe het met de kinderen ging en of/ welke rol BJU zou kunnen vervullen.

2.2.2 Juridische strijd tussen ouders

In 2012 liepen de rechtszaken over de kinderalimentatie door. Er waren verschillende zittingen. Moeder heeft tweemaal verhoging van de kinderalimentatie verzocht, vader verzocht verlaging van de kinderalimentatie. Bij beschikking van 9 januari 2013 heeft de rechtbank beide verzoeken afgewezen.

2.2.3 Zorgmelding GGD

De broers bezochten de reguliere contactmomenten van de jeugdgezondheidszorg op het consultatiebureau. Bij de oudste broer is het periodiek geneeskundig onderzoek (hierna: PGO) van groep 2 (jaargang 2008-2009) gemist. De GGD heeft toen geen uitnodiging verstuurd voor het periodiek gezondheidsonderzoek groep 2. De GGD kan niet in het oude registratiesysteem achterhalen waarom hier geen actie uit voortgekomen is om dit kind in zorg te houden. De jongste broer heeft het PGO in groep 2 wel gehad (2011).

De jeugdarts van de GGD kreeg in januari en in augustus 2012 signalen van iemand uit de familiekring van moederszijde die op dat moment anoniem wilde blijven. De jeugdarts van de GGD had naar aanleiding hiervan van maart tot oktober 2012 verschillende keren contact met beide ouders. Uit deze contacten werd duidelijk dat moeder zich zorgen maakte over de oudste zoon en graag hulpverlening voor hem wilde. Vader hoorde achteraf van de anonieme signalen en voelde zich daardoor wederom beschuldigd. Vader begreep niet waarom iemand signalen had afgegeven van zorgen nadat de ouderschapsbemiddeling van Trajectum eind 2011 positief was afgesloten.
De jeugdarts van de GGD zocht contact met de school, de huisarts en de speltherapeut om zich een goed beeld te kunnen vormen van de hulp aan het gezin. De school is voor de jeugdarts van de GGD de eerste informatiebron voor de Jeugdgezondheidszorg, omdat de school dagelijks contact heeft met de kinderen. Hij concludeerde dat door de onderlinge problemen en het visieverschil van ouders hulp aan de broers niet goed op gang kwam. De jeugdarts van de GGD meldde vervolgens met toestemming van de ouders, het gezin begin september aan bij de afdeling Toegang van BJU voor zorgcoördinatie. Ook verwees hij de jongste zoon naar Bosman GGz voor een psychologisch onderzoek. De Jeugdgezondheidszorg heeft in haar dossier geen terugkoppeling opgenomen over het vervolg op deze zorgmelding.

2.2.4 Hulp aan de broers

De jongste zoon volgde speltherapie vanaf april 2012. De oudste zoon was bij dezelfde speltherapeut in behandeling vanaf september 2012. De speltherapeut had bij de start van de therapie contact met de school. Moeder vertelde aan de speltherapeut dat zij zich afvroeg of de jongens veilig waren bij vader. De speltherapeut overlegde naar aanleiding hiervan met de huisarts en jeugdarts van de GGD. Omdat inmiddels een zorgmelding was gedaan bij BJU, schatte zij in dat het zicht op de veiligheid van de broers was belegd. De speltherapeute is gedurende het traject verschillende keren nagegaan bij de kinderen of er sprake was van fysieke mishandeling. Hier waren geen aanwijzingen voor.
De speltherapeute heeft moeder verwezen naar een psycholoog.

De school constateerde dat de ontwikkeling van de kinderen soms stagneerde, maar dat soms ook vooruitgang zichtbaar was. Na inzet van hulp ging het vaak enige tijd beter met de kinderen en was er meer rust bij de ouders.

In oktober 2012 was het eerste intakegesprek bij Bosman GGz met de jongste zoon en de ouders, gevolgd door onderzoeken in november en december 2012. De uitkomst was dat nog geen definitieve diagnose gesteld kon worden. Dit omdat er door te veel spanning in de thuissituatie en in de relatie tussen zijn ouders onvoldoende zicht was op de kind- en omgevingsfactoren. In januari 2013 gaf moeder aan dat zij weer contact op zou nemen met Bosman GGz nadat zij contact had gehad met BJU. Het was bij Bosman GGz bekend dat op dat moment andere hulpverleningsinstanties betrokken waren, om die reden werd het vervolgcontact met moeder afgewacht. Dit vervolgcontact tussen moeder en Bosman GGz vond niet meer plaats.

2.2.5 Contacten huisarts

Moeder verscheen met enige regelmaat op het spreekuur van de huisarts. Vader bezocht de huisarts tot begin 2013 niet. De broers kwamen weinig bij de huisarts, omdat zij lichamelijk gezien gezond waren. Op geestelijk en gedragsmatig gebied kwamen via de moeder, of via bijvoorbeeld het AMK of de GGZ wel zorgelijke berichten binnen bij de huisarts. Naar aanleiding van deze berichten handelde de huisarts door zowel moeder als de broers te verwijzen naar hulpverlening en door het volgen van de terugkoppelingsberichten met betrekking tot inmiddels gestarte behandelingen.

De behandelingen hadden effect. Dit werd kenbaar via de berichten van moeder, maar ook via terugkoppelingsberichten van de hulpverleners. Bij een terugval op gedragsmatig gebied bij de broers, ondernam de huisarts weer actie. De huisarts nam in november 2012 contact op met BJU. Uit het telefonisch contact met BJU werd duidelijk dat het AMK ook weer betrokken was en dat BJU ouderbemiddeling wilde bieden.

2.2.6 Bronnenonderzoek BJU

Begin september 2012 is de zaak door de Toegang van BJU opgepakt naar aanleiding van de aanmelding door de GGD-arts en de vrijwillige aanmelding van ouders. Gezien de aanhoudende zorgen over de broers besloot BJU om een bronnenonderzoek te starten, zoals gebruikelijk na een zorgmelding. Het bronnenonderzoek is een onderzoek na een signaal van derden en volgt een beschreven werkwijze waarin BJU professionele bronnen rondom het gezin benadert. Tijdens het eerste contact met de casemanager vertelden beide ouders dat zij zich zorgen maakten over de ontwikkeling van de broers en dat zij opnieuw open stonden voor ouderschapsbemiddeling. Na intern overleg met de gedragswetenschapper nam de casemanager contact op met de school, de speltherapeut en de huisarts om meer zicht te krijgen op hoe het met de kinderen ging.

In oktober 2012 nam de grootvader van moederszijde contact op met het AMK omdat hij zich zorgen maakte over de broers. Hij vertelde dat moeder inmiddels contact had met de Toegang. Het AMK zocht hierop contact met de Toegang en ging akkoord met het voortzetten van het bronnenonderzoek. In november 2012 uitte moeder via de mail tweemaal haar zorgen aan de Toegang over signalen van de broers en haar angst voor represailles van vader, hij had volgens moeder meerdere malen gedreigd de broers wat aan te doen. Vader gaf in deze tijd bij de casemanager aan dat hij het gevoel had dat hij niet serieus werd genomen en dat er achter zijn rug allerlei activiteiten plaatsvonden, zoals het contact van de grootvader met het AMK, waarvan hij niet op de hoogte werd gesteld.

Half december 2012 besprak de casemanager de uitkomsten van het bronnenonderzoek met de gedragswetenschapper. BJU beschikte via moeder toen ook over de resultaten van de psychologisch onderzoeken van de oudste (I-Psy, juli 2011) en de jongste zoon (Bosman GGz, december 2012). Vanuit de verschillende bronnen waren er zorgen over de sociaal-emotionele ontwikkeling van de jongens en er waren de zorgen en angsten van moeder. Ook leek een patroon te bestaan waarbij het heel moeilijk was om tot daadwerkelijke afspraken te komen met beide ouders. Dat werd door BJU mede gezien als een signaal dat hulp in het vrijwillig kader mogelijk niet meer passend was. De casemanager diende in overleg met de gedragswetenschapper vervolgens formeel een aanvraag in voor consult bij het COB. Het COB is een overleg tussen de Raad voor de Kinderbescherming en BJU dat als doel heeft om te beslissen over het al dan niet instellen van een beschermingsonderzoek door de Raad. Het vragen van consult in het COB is een vaste werkwijze bij BJU in dergelijke situaties.

Op 9 januari 2013 mailde moeder aan de speltherapeute en aan BJU dat zij bang was dat vader het adviesgesprek met BJU dat gepland stond op 15 januari 2013, niet leuk zou vinden en dat vader dat op de broers zou afreageren. Moeder gaf aan: "het is een angst die ik na de uitspraken van vader dat hij de jongens wat aan zal doen, altijd bij me draag. Het gesprek die ochtend zou als katalysator kunnen werken". Aan BJU mailde moeder op 10 januari dat ze zich ernstige zorgen maakt over de veiligheid van de jongens. Ze was bang dat vader zo boos zou worden na het adviesgesprek dat hij hen, maar ook zichzelf en misschien de rest van zijn gezin wat zou aandoen.

Op 10 januari 2013 vond het consult in het COB plaats. Tijdens het overleg waren een gedragswetenschapper en een intakemedewerker van de Raad, een medewerker van het AMK en een teammanager van BJU aanwezig. Het COB besloot dat BJU een formeel verzoek tot onderzoek in zou dienen bij de Raad. Gezien de zorgen en angsten van moeder over de veiligheid van de jongens bij vader, werd ook besloten dat direct gestart zou worden met Signs of Safety om meer zicht te krijgen op de veiligheid van de jongens.

2.2.7 Hulp aan moeder

Op 11 december 2012 startte moeder met een behandeling bij een psycholoog. De behandeling richtte zich uitsluitend op moeder. De psychologe heeft vader en de broers niet gezien. De psychologe was op de hoogte van de zorgen om de broers. Dit besprak zij ook met de speltherapeute (zie paragraaf 2.2.4). De psychologe was ervan op de hoogte dat de zorgen om de broers al belegd waren bij het AMK en BJU.

2.2.8 Aangifte politie

Op 11 januari 2013 deed moeder samen met haar oudste zoon aangifte bij de politie in Zeist van kindermishandeling door vader. In het proces-verbaal van de politie staat dat de oudste zoon aan de leerkracht vertelde dat hij door elkaar is geschud door vader en onder de koude douche is gezet. In het proces-verbaal van het verhoor van moeder en de oudste zoon staat daarnaast ook dat hij is geslagen. Omdat vader op dat moment in Vleuten woonde is het proces-verbaal doorgestuurd naar de politie in Utrecht, afdeling jeugdrecherche. De politie heeft direct een zorgmelding gedaan bij BJU.

Door de politie is een intakegesprek gehouden met moeder. De jeugdrechercheur die de zaak oppakte, schatte samen met de leidinggevende en de parketsecretaris op basis van het proces verbaal in dat het de vraag was of er in dit geval sprake was van een strafbaar feit. Ook zou het feit moeilijk te bewijzen zijn. Door de parketsecretaris is toch besloten om de aangifte strafrechtelijk op te pakken. Moeder is als getuige gehoord. Vader zou op een later tijdstip als verdachte worden opgeroepen voor verhoor. Verder is de leerkracht van de oudste zoon gehoord door de politie, omdat die het verhaal van de jongen zelf had gehoord. Tijdens het onderzoek zocht de politie contact met de casemanager van BJU en de speltherapeut van de jongens, om informatie in te winnen over het al dan niet opnieuw horen van de oudste zoon.
Op advies van beiden zag de politie hiervan af. Het horen van de oudste zoon leek niet in zijn belang. Het horen van een jong kind kan belastend zijn. In deze casus werd geoordeeld dat het opnieuw horen van de oudste zoon een te zwaar middel was.

Verder had de politie meerdere malen contact met de Raad, die in het kader van het raadsonderzoek de politie als informant benaderde. Moeder vertelde tijdens haar verhoor aan de politie dat zij angst had dat vader de broers iets aan zou doen. Bij doorvragen door de politie kon moeder deze angst niet concreet maken.
Op 9 april 2013 vertelde de politie de raadsonderzoeker dat de politie vader binnen twee weken zou oproepen voor verhoor. De politie stuurde vader op 17 april 2013 een brief waarin

hij werd ontboden om te verschijnen voor verhoor op 25 april 2013. Op verzoek van vader is deze afspraak verzet naar 2 mei 2013.

2.2.9 Hulp van Timon, Signs of Safety en Gezin Centraal

Op 15 januari hield BJU een adviesgesprek met beide ouders over de uitkomst van het bronnenonderzoek. Dit adviesgesprek was tegelijkertijd het startgesprek met ouders van de Ambulante Spoedhulp/ Signs of Safety (hierna: ASH/SoS) van Timon. Timon had op dat moment een Ambulant Spoedhulp[6] (hierna: ASH) traject beschikbaar waarin Signs of Safety[7] (SoS) kon worden meegenomen. De ASH had ruimte om de zaak direct op te pakken. De methodiek van ASH duurt vier weken, een SoS traject duurt langer. Tijdens deze vier weken kon Timon alleen een veiligheidscheck doen en een veiligheidsplan voor het gezin maken. Een netwerkberaad[8], wat een belangrijk onderdeel is van de methodiek SoS, zou volgens Timon en BJU daarna opgepakt worden. Na de ASH zou gezinsbegeleiding ingezet worden en zou het netwerk wel betrokken worden.

Zowel de medewerker van BJU als de medewerker van Timon waren bij het gesprek met ouders op 15 januari aanwezig. Tijdens dit gesprek stelde BJU bodemeisen voor de veiligheid van de kinderen vast. Deze bodemeisen waren voorafgaand aan het gesprek besproken door de medewerkers van BJU en Timon en de gedragswetenschapper van BJU. De gestelde bodemeisen waren gericht op de jongens; zij moesten zich emotioneel en fysiek veilig voelen. Het ging om de volgende vereisten: ouders werken samen om een veilige opvoedsituatie voor hun kinderen te garanderen, ouders communiceren met elkaar over het belang van de broers en de jongens hebben bij beide ouders een veilig gevoel.

Timon legde in januari 2013 huisbezoeken af bij vader en moeder. Het doel was om meer zicht te krijgen op beide gezinssystemen, eventuele hulpvragen te verduidelijken en het maken van (urgente) veiligheidsafspraken. In samenspraak met de behandelcoördinator bepaalde Timon de richting van ASH/SoS en zijn de bodemeisen concreet gemaakt.

De ASH medewerker vroeg expliciet na bij BJU of BJU het verantwoord vond dat het co-ouderschap voortgezet werd. BJU gaf hierop aan dat de informatie van moeder en vader over de situatie tegenstrijdig was en dat het daarom belangrijk was dat de Raad een onderzoek deed, maar dat de broers lopende het raadsonderzoek volgens de bestaande regeling bij vader konden verblijven.

Tijdens het eerste huisbezoek van Timon bleek dat vader nog niet op de hoogte was van de aangifte bij de politie (2.2.8). Vader liet per mail aan BJU weten dat hij enorm teleurgesteld was in het verloop van de situatie, omdat hij steeds weer informatie achteraf of uit de tweede hand kreeg. Vader mailde aan BJU dat het voelde of niemand hem wilde geloven, dat

[6] Ambulante Spoedhulp Jeugdzorg biedt gedurende vier weken outreachende, intensieve, activerende hulp bij crisis in gezinnen met kinderen tot 18 jaar.

[7] SoS is een benadering die gericht wordt ingezet in gezinssituaties die onveilig zijn voor het kind en waar sprake is van (dreigende) mishandeling. De aanpak is niet alleen gericht op tekorten en problemen in gezinnen, maar ook op de sterke kanten en de hulpbronnen die er in de gezinnen aanwezig zijn (Turnell & Edwards, 2009). SoS wordt in Utrecht als een benadering binnen bestaande werkwijzen ingezet en daarmee flexibel gehanteerd.

[8] Een netwerkberaad of netwerkconferentie met de ouders en het netwerk (familie, vrienden, buren, onderwijzers en hulpverleners) is een onderdeel van de SoS benadering.

hij al veroordeeld was en dat het beeld dat van hem geschetst werd afschuwelijk was. Timon maakte met vader direct afspraken over het benaderen van de oudste zoon. Vader mocht zijn zoon niet meer vastpakken. Ook werden afspraken gemaakt over wie vader in zijn omgeving kon inschakelen als hij een conflict had met de oudste zoon, waarvoor hij zelf geen oplossing wist. Verder nam Timon in januari contact op met de speltherapeut en de school om meer zicht te krijgen op het functioneren van de broers.

De eerste versie van het veiligheidsplan van Timon dateert van 2 februari 2013. Er ging veel tijd zitten in het vinden van overeenstemming tussen de ouders en het maken van veiligheidsafspraken, aangezien ouders het niet met elkaar eens werden. Er was veel strijd en wederzijds wantrouwen tussen ouders. In het eindhulpverleningsplan van ASH schreef Timon dat er nog weinig daadwerkelijk was veranderd. De ASH werd afgerond op 22 februari. Timon had met ouders afgesproken dat de hulpverlening binnen Timon werd overgedragen naar intensieve ambulante hulp regulier: Gezin Centraal[9] (hierna: IAR/GC).

De behandelcoördinator van Timon vroeg tussentijds advies aan collega-instellingen over het toepassen van SoS bij problematiek rond scheidingen. Dit leidde tot het advies van Timon aan de medewerker die de hulpverlening intern overnam om de afspraken uit het veiligheidsplan verder uit te werken, aandacht te besteden aan de samenwerking tussen ouders als gezamenlijke opvoeders en het netwerk te betrekken.

Op 14 maart 2013 vond een startgesprek plaats van de IAR/GC van Timon. Hierbij waren ouders, beide hulpverleners van Timon en de casemanager van BJU aanwezig. Tijdens dat overleg spraken de betrokkenen af dat Timon de ouders wekelijks gezamenlijk zou spreken. Het doel van de begeleiding was het verbeteren van de communicatie tussen ouders en het bewaken van de veiligheidsafspraken. Het eerste deel van de begeleiding van Timon stond in het teken van het verzamelen van informatie vanuit een contextuele benadering. Dit betrof het verleden van ouders, het ouderschapsplan en de huidige relaties. Ook het veiligheidsplan bleef onderwerp van gesprek. De ouders ondertekenden het veiligheidsplan uiteindelijk op 5 april 2013. Timon had het netwerk van ouders op dat moment nog niet bij de hulpverlening betrokken. Gedurende het traject is door beide ambulant hulpverleners regelmatig overlegd met de behandelcoördinator die vanaf de start bij Timon betrokken was.

2.2.10 Verzoek tot een raadsonderzoek

Het verzoek tot onderzoek van BJU is op 31 januari 2013 besproken in het COB. De informatie in het verzoek was actueel en afkomstig van meerdere bronnen: school, de huisarts, de speltherapeut en de onderzoeken van Bosman GGz en I-Psy. De gebruikte bronnen gingen akkoord met het opnemen van hun informatie in het verzoek tot onderzoek aan de Raad. In het COB is de beschikbare informatie afgewogen en beoordeeld. Het COB besloot dat de Raad de zaak in onderzoek zou nemen. De Raad gaf de zaak de prioritering 'hoog'.

---

[9] Het doel van de methodiek Gezin Centraal is hulp te bieden aan gezinnen met uiteenlopende hulpvragen. Het wezenlijke van Gezin Centraal is dat de hulpvraag het uitgangspunt is voor het hulpaanbod dat wordt aangewend en dat de benadering per definitie gezinsgericht is.

Op 1 februari 2013 startte het beschermingsonderzoek van de Raad. De raadsonderzoeker beschikte bij de start van het onderzoek over het verzoek tot onderzoek van BJU, inclusief de bijlagen en de notulen van het COB. In het verzoek tot onderzoek schreef BJU dat de moeder in een email enkele keren had aangegeven bang te zijn voor vader. "Voor geweld, maar vooral voor emotionele bedreigingen naar haar en de kinderen." Vader liet de Raad weten dat het verzoek tot onderzoek volgens hem onjuiste informatie bevatte.

2.2.11 Contacten vader met huisarts

In februari 2013 verscheen vader op het spreekuur van de huisarts om te praten over de inhoud van het verzoek tot onderzoek bij de Raad. De huisarts en vader spraken over de verschillen in opvoedingsstijl tussen hem en de moeder en dat vader vooruitgang wilde. De huisarts gaf aan dat vader altijd nog een afspraak mocht maken als hij daar behoefte aan had. Dit deed vader ook. Op 15 maart 2013 sprak vader vervolgens uitgebreid met de huisarts over zijn gevoel van machteloosheid. De huisarts maakte met vader afspraken over het geven van toestemming voor behandeling van de broers op het gebied van huisartsenzorg. De huisarts vond dat vader reëel overkwam.

2.2.12 De periode van het raadsonderzoek

Op 5 februari 2013 vond het eerste multidisciplinair overleg (hierna: MDO) van de Raad plaats. De raadsonderzoeker en de gedragswetenschapper waren hierbij aanwezig. Tijdens dit eerste MDO is het onderzoeksplan vastgesteld. Het eerste gesprek met beide ouders was op 11 februari 2013 op het kantoor van de Raad. Doordat snel duidelijk werd dat ouders ook verwikkeld waren in een juridische strijd, besloot de Raad de juridisch deskundige bij het onderzoek te betrekken. In februari legde de raadsonderzoeker huisbezoeken af bij beide ouders. Verder sprak de Raad gedurende het onderzoek met de ouders van moeder, de ouders van vader, de partner van vader, de huisarts, de speltherapeut, de school, BJU/AMK, BJU/Toegang, de psycholoog van moeder, Timon en de politie. Alle informanten gingen akkoord met het gebruik van de door hen verstrekte informatie in het raadsrapport.

Op 4 maart 2013 besloot de Raad in een MDO het beschermingsonderzoek uit te breiden met een onderzoek naar Gezag en Omgang. Bij dit MDO waren de raadsonderzoeker, de gedragswetenschapper en de juridisch deskundige aanwezig. Volgens de Raad werd onder andere uit de twee psychologische onderzoeken van de broers duidelijk dat sprake was van kindproblematiek, die voor een groot deel werd veroorzaakt door de problematische scheiding. Daarom wilde de Raad onderzoeken of de bestaande zorgverdeling in de vorm van co-ouderschap wel in het belang was van de broers. De Raad stelde ouders per email op de hoogte van de uitbreiding van het onderzoek en van de onderzoeksvragen die de Raad had toegevoegd om een advies te kunnen geven over de zorgregeling. Nadien is dit telefonisch met ouders besproken. Er vond geen persoonlijk gesprek plaats. Na het besluit tot uitbreiding van het onderzoek benaderde de Raad een drietal informanten, echter niet specifiek vanuit de toegevoegde onderzoeksvragen.

Op 15 april 2013 vond het eind MDO van de Raad plaats. Volgens de Raad vroeg de problematiek van de broers om rust en stabiliteit. De Raad besloot de Kinderrechter te verzoeken de broers onder toezicht te stellen van BJU voor de periode van een jaar. De Raad adviseerde daarnaast een zodanige verdeling van de zorg- en opvoedingssituatie dat de broers hun hoofdverblijfplaats bij hun moeder in Zeist zouden hebben en een tweewekelijkse omgang met hun vader in het weekend. Daarbij vond de Raad het van belang dat de broers bij hun vader zijn op de dagen/tijdstippen dat de kinderen van de partner van vader daar niet zouden zijn. Moeder woonde in het oorspronkelijke ouderlijk huis en de broers gingen in de nabijheid van dat huis naar school.

Het advies over de hoofdverblijfplaats was een ongevraagd advies (op basis van art. 1:238 Burgerlijk Wetboek) aan de rechtbank. Zowel de gezinsvoogd als de moeder zou van dit inhoudelijk advies gebruik kunnen maken. De Raad was voornemens om contact te zoeken met de advocaat van moeder en met de rechtbank om gelijktijdige behandeling van het verzoek tot ondertoezichtstelling van de Raad en het verzoek wijziging van de zorgregeling door moeder te laten plaatsvinden. Deze werkwijze wordt vaker op de locatie Utrecht toegepast. De Raad adviseerde moeder in het belang van de broers een verzoek tot wijziging van de hoofdverblijfplaats in te dienen bij de rechtbank.

In het raadsrapport is vermeld dat de eerdere hulpverlening niet heeft geleid tot verbetering van de situatie. Dit, omdat ouders van mening verschillen over of en zo ja, welke hulp er ingezet moest worden voor de kinderen. Ook zouden de betrokken hulpverleners bijna geen contact en/of overleg hebben met elkaar en zou er volgens de Raad geen sprake zijn van afstemming. De Raad gaf in het gesprek met de inspectie aan dat deze conclusie gebaseerd was op het feit dat er geen groot zorgoverleg was tussen de betrokken hulpverleners. De jeugdhulpverleners die ten tijde van het raadsonderzoek bij het gezin betrokken waren, herkennen de conclusie van de Raad dat er bijna geen contact, overleg en afstemming was, niet. Zowel BJU als Timon hebben aangegeven dat er wekelijks overleg en afstemming is geweest met elkaar. Daarnaast hadden zij contact met andere hulpverleners die betrokken waren bij het gezin.

De Raad had ouders van te voren ingelicht dat het advies op 15 april geformuleerd zou worden. Op verzoek van ouders heeft de Raad hen die dag telefonisch op de hoogte gebracht van het advies om een ondertoezichtstelling te verzoeken en het advies over wijziging van de hoofdverblijfplaats van de broers. Tijdens het eind MDO besprak de Raad intern hoe het advies het beste uitgelegd kon worden aan ouders. Het belang van de kinderen stond hierbij centraal. De Raad gaf tijdens het onderzoek van de inspecties aan dat het vaker voorkomt dat een advies telefonisch wordt meegedeeld aan ouders. Dit bepaalt de Raad per zaak.

Nadat zij het advies van de Raad had vernomen, liet moeder diezelfde dag per sms aan Timon weten dat zij "het erg spannend vond, vooral om vader zijn reactie". Op 17 april 2013 lichtte de Raad telefonisch Timon en BJU in over het advies.

Die dag stond er met beide ouders een afspraak gepland bij Timon. Vader zei deze afspraak per e-mail af omdat, zo mailde vader: "het advies voor hem verstrekkende gevolgen had en hij zich graag wilde beraden om te voorkomen dat hij dingen riep/schreef waar hij later spijt van zou krijgen". Timon bood beide ouders, indien zij daar prijs op stelden, in diezelfde week een gesprek aan. Ook overlegde Timon met BJU over de reactie van beide ouders. Omdat de inschatting was dat dit advies voor vader heftig was, spraken Timon en BJU af dat zij het voortgangsgesprek over het verloop van de hulpverlening, dat in de week daarna gepland was en waarbij naast Timon en BJU beide ouders aanwezig waren, gezamenlijk voor gingen bereiden.

De Raad rondde op maandag 22 april 2013 de conceptrapportage af. De interne gedragslijn van de Raad is dat raadsonderzoekers een rapport niet per e-mail verzenden zonder toestemming van ouders. Omdat de raadsonderzoeker alleen moeder kon bereiken voor akkoord hiervoor besloot men om het rapport naar moeder per e-mail en naar vader per post te versturen. Bij de verzending van het conceptrapport zijn beide ouders uitgenodigd voor een gezamenlijk adviesgesprek om het rapport drie dagen later, op 25 april 2013 te bespreken.

Op 24 april 2013 waren beide ouders aanwezig bij het voortgangsgesprek met Timon en BJU. Tijdens dit gesprek bleek dat moeder het conceptrapport van de Raad inmiddels per e-mail ontvangen had en dat vader het rapport nog niet had. Dit gaf volgens Timon een nare sfeer. Volgens BJU was vader zichtbaar geëmotioneerd omdat hij opnieuw een achterstand had in het krijgen van informatie. Timon en BJU hebben in het gesprek veel aandacht besteed aan het advies en wat dit voor beide ouders betekende.

Vader ontving het conceptrapport via de post op 24 april 2013. Diezelfde dag liet vader aan de raadsonderzoeker weten dat hij niet bij de afspraak op 25 april 2013 kon zijn. De raadsonderzoeker liet vervolgens aan vader weten de afspraak met hem te verzetten naar 7 mei 2013.

Op 25 april 2013 voerde de Raad wel het adviesgesprek met moeder. Moeder gaf in dit gesprek aan bang te zijn voor de reactie van vader. Op doorvragen van de raadsonderzoeker waar moeder bang voor was vertelde moeder dat vader zijn ongenoegen in het verleden uitte tegen haar of de broers. De raadsonderzoeker probeerde contact te zoeken met de casemanager van BJU, vanwege de reactie van vader op het advies, het afzeggen van het adviesgesprek en de zorgen die moeder had geuit tegen de Raad. De raadsonderzoeker kon de casemanager op dat moment niet bereiken en heeft een boodschap achtergelaten op de voicemail.

Op 2 mei 2013 is vader gehoord door de politie over de aangifte van moeder van kindermishandeling. Vader bevestigde in het verhoor dat hij zijn oudste zoon heeft vastgepakt en onder de (warme) douche gezet, vader ontkende zijn zoon te hebben geslagen.

Volgens zijn familie heeft vader de lange periode tussen de aangifte en het verhoor, het verhoor zelf en de onzekerheid over het vervolg als zeer zwaar ervaren.

De politie zou het dossier insturen naar het Openbaar Ministerie (hierna: OM). Na bestudering van de zaak zou het OM overgaan tot een afdoening. Een voorwaardelijk sepot was een van de mogelijkheden. Hierover was nog geen officieel besluit genomen.

Op 7 mei 2013 verscheen de vader niet op het adviesgesprek van de Raad.

Hoofdstuk 3 Beoordeling

In dit hoofdstuk geven de inspecties een oordeel over het handelen van de betrokken instellingen.

Het oordeel van de inspecties richt zich op de vraag of de betrokken instellingen hebben gewerkt volgens bestaande wetgeving, protocollen en afspraken, zoals in het kader van het verlenen van verantwoorde zorg van hen verwacht kan worden. Daarnaast richt het oordeel zich op de vraag of, vanaf het besluit de zaak in te brengen in het COB, tijdig en volledig informatie is uitgewisseld tussen de bij het gezin betrokken hulpverleners en met de ouders.

Voorafgaand aan het oordeel is het belangrijk om te vermelden dat uit het onderzoek is gebleken dat beide ouders zich - op momenten - onvoldoende gehoord hebben gevoeld door de hulpverlening. Bij problematische scheidingen spelen meerdere factoren een rol die buiten de invloedsfeer van de betrokken hulpverlening liggen, zoals de voortdurende juridische strijd. In hoofdstuk 5 besteden de inspecties daarom uitgebreid aandacht aan de mogelijkheden en beperkingen van de hulpverlening bij problematische scheidingen en wat dit betekent voor een veilige en gezonde ontwikkeling van kinderen.

Dit hoofdstuk start met een onderbouwing van het eindoordeel aan de hand van vier gekozen hoofdthema's uit de gehanteerde toetsingskaders. Daarna volgt het eindoordeel over het handelen van de betrokken instellingen.

De vier thema's zijn:

- *Uitvoering van de hulpverlening*

De inspecties verwachten dat de betrokken instellingen gezinsgericht en planmatig werken, dat de hulpverlening werkt volgens een beschreven methode, een plan van aanpak opstelt, overlegt met het gezin over de doelen en evalueert of de doelen zijn behaald.

- *Veiligheid*

De inspecties verwachten dat de betrokken instellingen alert zijn op signalen van kindermishandeling, dat veiligheidsrisico's voor de kinderen worden ingeschat en geconstateerde risico's worden beperkt en dat er duidelijke afspraken zijn over de verantwoordelijkheid voor de continuïteit van de zorg gedurende het raadsonderzoek.

- *Zorgvuldige afwegingen en besluitvorming*

De inspecties verwachten dat de betrokken instellingen hun medewerkers ondersteunen in hun werk, dat intercollegiale en multidisciplinaire toetsing plaatsvindt, dat medewerkers aangestuurd worden op het uitvoeren van de vastgestelde werkwijze, dat risico- en beschermende factoren systematisch worden gewogen en dat besluiten altijd door meerdere personen worden genomen.

- *Samenwerking met de ouders en tussen instellingen*

De inspecties verwachten dat de instellingen met de beide ouders en met elkaar samenwerken en daarbij nagaan welke instanties betrokken zijn bij het gezin, wie de zorg coördineert, dat relevante informatie wordt uitgewisseld, dat doelen worden afgestemd en dat gezamenlijk wordt geëvalueerd.

3.1 Uitvoering van de hulpverlening

De inspecties verwachten dat de betrokken instellingen gezinsgericht en planmatig werken, dat de hulpverlening werkt volgens een beschreven methode, een plan van aanpak opstelt, overlegt met het gezin over de doelen en evalueert of de doelen zijn behaald.

3.1.1 Gezinsgericht

Tijdens het onderzoek is gebleken dat de betrokken instellingen gezinsgericht hebben gewerkt. Alle instellingen zijn met beide ouders in gesprek gegaan, zowel individueel als gezamenlijk, tenzij de hulpverlening uitdrukkelijk gericht was op de ondersteuning van één van beide ouders. De visies van beide ouders kwamen veelal niet overeen en ook de weergaven van de feiten, zoals door ouders vermeld, spraken elkaar soms tegen. Dit leverde voor hulpverleners dilemma's op en het risico dat als de ene ouder zich gehoord voelde door een instelling, de andere ouder zich hierdoor benadeeld voelde. De instellingen hebben zoveel als mogelijk gewerkt vanuit meerzijdige partijdigheid en veel tijd en energie gestoken in het recht doen aan de verschillende visies van beide ouders.

De broers zijn tijdens de hulpverlening van Trajectum, het bronnenonderzoek van BJU/Toegang en in het onderzoek van de Raad betrokken. Zij zijn persoonlijk onderzocht door de Jeugdgezondheidszorg (hierna: JGZ), Bosman GGz en I-Psy en hebben speltherapie gevolgd. De andere instellingen maakten in overleg met de ouders een afweging of het noodzakelijk was de broers te betrekken.

3.1.2 Planmatig

De bij het gezin betrokken instellingen die onder het toezicht van de Inspectie Jeugdzorg vallen werkten planmatig. Alle instellingen stelden bij de start een plan van aanpak op, dat richting gaf aan het onderzoek of de hulpverlening. Tijdens de hulpverleningstrajecten van Trajectum en Timon zijn tijdig doelen gesteld en is regelmatig geëvalueerd met de betrokkenen. Waar nodig zijn doelen bijgesteld of afspraken geconcretiseerd.
Het AMK en de Toegang van BJU werkten conform beschreven beleid. De Raad voor de Kinderbescherming deed uitgebreid en grondig onderzoek en werkte hierbij conform beschreven beleid, met uitzondering van de uitbreiding naar het onderzoek Gezag en Omgang (zie verder paragraaf 3.3.2). Trajectum en Timon werkten met beschreven methodes.

Het AMK voerde na afronding van de onderzoeken actief rappel uit om te bezien of hulpverlening was opgestart.

De Inspectie Jeugdzorg oordeelt dat Timon de inzet van Signs of Safety niet duidelijk heeft omschreven. Dit geldt voor de inzet van SoS binnen de Ambulante Spoedhulp in het algemeen en meer specifiek voor de inzet van SoS bij een problematische (echt)scheiding. Timon heeft ervoor gekozen om zich binnen de vier weken die de Ambulante Spoedhulp duurt te richten op een veiligheidscheck en een veiligheidsplan. Timon betrok het netwerk niet actief, bijvoorbeeld door middel van een netwerkberaad. Dit wordt in het eigen beleid wel omschreven als minimumvereiste voor het uitvoeren van Signs of Safety. Voor ouders en betrokken hulpverleners leverde dit onduidelijkheid op over de hulp. Bovendien roept het de vraag op of Signs of Safety op deze manier effectief wordt ingezet. Daarbij heeft ook BJU er niet voor gezorgd en er niet op toegezien dat voor alle betrokkenen helder was wat de inzet van SoS, zoals geadviseerd door het COB, daadwerkelijk inhield.

De instellingen die onder het toezicht van de Inspectie voor de Gezondheidszorg vallen, de Jeugdgezondheidszorg, Bosman GGz, I-Psy, de huisarts en de psychologe van de moeder werkten volgens beschreven beleid, vigerende wet –en regelgeving of professionele richtlijnen/standaarden.

I-Psy beperkte zich na haar onderzoek van de oudste zoon in 2011 tot het mondeling en schriftelijk doorgeven van het onderzoeksresultaat en het advies aan ouders. I-Psy zag voor zichzelf geen rol weggelegd in het doorgeven van haar op zich ernstige conclusie aan de andere betrokken hulpverleners omdat de zorg in het kader van vrijwillige hulpverlening werd gegeven. Wel heeft I-Psy de huisarts schriftelijk op de hoogte gesteld van de uitkomst van het onderzoek. I-Psy liet het aan ouders om de informatie te delen met andere hulpverleners.

De Jeugdgezondheidszorg van de GGD heeft het reguliere periodiek geneeskundig onderzoek in groep 2 (jaargang 2008-2009) van de oudste broer niet uitgevoerd. De GGD kan niet in het oude registratiesysteem achterhalen waarom hier geen actie uit voortgekomen is om dit kind in zorg te houden. De Jeugdgezondheidszorg moet alle kinderen uit de eigen regio in beeld, in zorg en bereikt hebben conform de JGZ-richtlijn contactmomenten. Afwijkingen van deze richtlijn moeten traceerbaar en beargumenteerd zijn in de individuele dossiers. De GGD voldeed in ieder geval op één moment niet aan deze richtlijn. Op de overige momenten, met name ook in de onderzochte periode, nam de GGD wel de vereiste verantwoordelijkheid om zorgen te documenteren, contacten met ketenpartners te leggen en de geleverde zorg te monitoren.

3.2 Veiligheid

De inspecties verwachten dat de betrokken instellingen alert zijn op signalen van kindermishandeling, dat veiligheidsrisico's voor de kinderen worden ingeschat en geconstateerde risico's worden beperkt en dat er duidelijke afspraken zijn over de verantwoordelijkheid voor de continuïteit van de zorg gedurende het raadsonderzoek.

3.2.1 Het inschatten van risico's voor de veiligheid van de broers

De verschillende betrokken instellingen waren alert op signalen van kindermishandeling en maakten herhaaldelijk een inschatting van de veiligheid van de kinderen. BJU maakte hierbij gebruik van de GCT en de LIRIK, het AMK van de LIRIK. Uit de risico-inschattingen kwamen met name zorgen over de emotionele veiligheid van de kinderen, omdat de kinderen last hadden van loyaliteitsconflicten en de spanningen tussen ouders.

De moeder heeft meerdere malen bij vrijwel alle betrokken instellingen aangegeven dat zij zich zorgen maakte over de veiligheid van de kinderen bij vader. Ook de familie van moeders kant heeft signalen afgegeven. Deze signalen zijn door alle instellingen serieus genomen en onderzocht in het belang van de veiligheid van de kinderen. In de contacten met vader zijn de signalen meegenomen, maar in het functioneren van vader voorafgaand aan de calamiteit is door de verschillende instellingen geen bevestiging gevonden voor deze signalen. De vader toonde zich in de contacten met de hulpverlening een betrokken, redelijke en meewerkende vader, die ook maatschappelijk gezien goed functioneerde. Voor de moeder leverde het veel spanning op dat de instellingen haar zorgen niet bevestigden. Zij voelde zich niet serieus genomen. Voor de vader leverde het veel spanning op dat hij zich door de signalen beschuldigd voelde en voor zijn gevoel niet in staat was om de signalen te ontkrachten.

3.2.2 Het beperken van risico's voor de veiligheid van de broers

De hulpverlening aan het gezin richtte zich op een betere samenwerking tussen de ouders, ten behoeve van een veilige ontwikkeling van de broers. Deze hulp leek passend en wanneer de communicatie en samenwerking tussen ouders verbeterde, ging het ook beter met de broers.

BJU besloot eind 2012 dat hulpverlening in het vrijwillig kader niet meer toereikend was. De zorgen over de kinderen waren te groot. Ouders bleken keer op keer niet in staat de positieve effecten van de hulpverlening in vrijwillig kader vast te houden.
Om de risico's op onveiligheid van de kinderen te beperken besloot het COB in januari 2013 ambulante spoedhulp met elementen van SoS door Timon in te zetten tijdens het raadsonderzoek. In overleg met Timon heeft BJU bodemeisen gericht op de veiligheid van de broers gesteld en heeft Timon vervolgens met ouders een veiligheidsplan gemaakt.

De Raad, BJU en Timon maakten heldere afspraken over de verantwoordelijkheid voor de continuïteit van de hulpverlening tijdens het raadsonderzoek. De Raad constateerde in het raadsonderzoek dat de broers bedreigd werden in hun ontwikkeling. Om deze bedreiging op te heffen was de Raad voornemens om een verzoek tot ondertoezichtstelling van de broers in te dienen bij de rechtbank.

3.3 Zorgvuldige afwegingen en besluitvorming

De inspecties verwachten dat de betrokken instellingen hun medewerkers ondersteunen in hun werk, dat er intercollegiale en multidisciplinaire toetsing plaatsvindt, dat medewerkers aangestuurd worden op het uitvoeren van de vastgestelde werkwijze, dat risico- en beschermende factoren systematisch worden gewogen en dat besluiten altijd door meerdere personen worden genomen.

3.3.1 Multidisciplinair

De verschillende instellingen voerden op belangrijke momenten multidisciplinair overleg. Zowel het AMK als de Toegang van BJU betrok bij het nemen van kernbeslissingen altijd een gedragswetenschapper; bij het afsluiten en heropenen van onderzoeken van het AMK, bij de start en de afsluiting van de Toegang in 2010/2011 en tijdens het bronnenonderzoek van de Toegang in 2012. Ook bij de instellingen voor jeugd- en opvoedhulp is op belangrijke momenten een gedragswetenschapper geconsulteerd: in reguliere werkbegeleiding van medewerkers, maar ook op extra momenten gezien de ingewikkelde problematiek rondom de scheiding waarin ouders zaten. De jeugdarts van de GGD overlegde alvorens melding te doen met andere hulpverleners.

Het besluit over het al dan niet instellen van een beschermingsonderzoek van de Raad is genomen in een Casusoverleg Bescherming. Bij dit overleg waren verschillende disciplines aanwezig van de Raad en BJU.

De Raad heeft vanaf de start van het onderzoek zowel de gedragsdeskundige als de juridisch deskundige nauw betrokken. Dit met het oog op de juridische strijd tussen ouders. De Raad nam tijdens het raadsonderzoek belangrijke beslissingen ten aanzien van het onderzoek steeds in multidisciplinair overleg.

3.3.2 Uitbreiding raadsonderzoek Gezag en Omgang

Het besluit van de Raad om in maart 2013 het beschermingsonderzoek ambtshalve uit te breiden naar een onderzoek Gezag en Omgang is multidisciplinair genomen. De Raad is met dit besluit echter afgeweken van de werkwijze zoals vastgelegd in het eigen beleid[10]. De Inspectie Jeugdzorg vindt het besluit om het onderzoek uit te breiden naar een onderzoek Gezag en Omgang in het belang van de kinderen navolgbaar, omdat de bedreigde ontwikkeling van de broers sterk samenhing met de strijd tussen de ouders.

[10] Het Kwaliteitskader van de Raad voor de Kinderbescherming, Utrecht januari 2013 en Protocol Gezag en omgang na scheiding, 30 januari 2013.

Tegelijkertijd oordeelt de inspectie dat de manier waarop de Raad aan dit besluit uitvoering heeft gegeven en de communicatie met ouders over dit besluit zorgvuldiger hadden gemoeten. Na het besluit tot uitbreiding van het onderzoek benaderde de Raad een drietal informanten, echter niet specifiek vanuit de toegevoegde onderzoeksvragen. De Raad informeerde ouders per email over dit besluit. Nadien is dit besluit telefonisch met ouders besproken. Er vond geen persoonlijk gesprek plaats. Daardoor heeft de Raad de ouders slechts beperkt in de gelegenheid gesteld om hun visie op een eventuele beëindiging van het co-ouderschap te geven. Daarnaast had de Raad de negatieve effecten van het co-ouderschap op de broers nogmaals expliciet met de ouders kunnen bespreken om daarmee meer draagvlak bij de ouders te creëren voor het advies. De Raad deelde het eindadvies telefonisch aan de ouders mee. Hoewel dit op verzoek van de ouders gebeurde en hierin door de Raad een bewuste afweging is gemaakt, is het de vraag of de communicatie van een dergelijk ingrijpend advies in deze situatie per telefoon passend is. Het conceptrapport met een met name voor de vader zeer ingrijpend advies is door de Raad niet eenvormig aan beide ouders verzonden, waardoor de moeder eerder over het conceptrapport beschikte dan de vader.

Verder adviseerde de Raad in het raadsrapport aan de moeder een verzoek in te dienen bij de rechtbank voor wijziging van de zorgverdeling tussen haar en vader. Hiermee heeft de Raad de verantwoordelijkheid bij de moeder neergelegd. Het standpunt van de Raad over de zorgverdeling had ook als advies aan de nog aan te stellen gezinsvoogd meegegeven kunnen worden.

3.4 Samenwerking met de ouders en tussen hulpverleners

De inspecties verwachten dat de betrokken instellingen met de beide ouders en met elkaar samenwerken en daarbij nagaan welke instanties betrokken zijn bij het gezin, wie de zorg coördineert, dat relevante informatie wordt uitgewisseld, dat doelen worden afgestemd en dat gezamenlijk wordt geëvalueerd.

3.4.1 Contact met de ouders

Alle instellingen die betrokken waren bij het gezin hebben zich zeer ingespannen om een goede en evenwichtige samenwerking op te bouwen met beide ouders.

De betrokken instellingen zijn zich bewust geweest van en hebben rekening gehouden met de spanningen en angsten die bij beide ouders leefden, maar het lag niet in hun vermogen om deze angsten van beide ouders weg te nemen. Waar de moeder haar angst uitsprak voor geweld of emotionele bedreiging van vader, was de vader bang dat moeder uiteindelijk de kinderen van hem weg zou houden. De betrokken instellingen hebben in het contact met beide ouders steeds het belang van de kinderen benadrukt en voorop gesteld.

Door de voortdurende strijd tussen de ouders waren de instellingen alert op een zorgvuldige communicatie met de beide ouders. De betrokken instellingen zorgden waar mogelijk voor een gelijktijdige en uniforme informatieverstrekking aan beide ouders. Desondanks is het in de praktijk een aantal keren voorgekomen dat vader op belangrijke momenten niet volledig geïnformeerd was. Zoals bij de start van de AMK bemoeienis, de start van de ASH en bij de verzending van het conceptrapport van de Raad naar de ouders.

3.4.2 Contact tussen instellingen

Er was tijdens de AMK-onderzoeken en in de daar op volgende periodes van hulpverlening veel contact, overleg en afstemming tussen de verschillende betrokken instellingen.

BJU gaf invulling aan de zorgcoördinatie door tijdens de hulpverlening van Trajectum aanwezig te zijn bij verschillende overleggen over de voortgang van de hulp. BJU raadpleegde voor het bronnenonderzoek in 2011 de huisarts, de school en de speltherapeut en heeft de samenwerking gezocht met het AMK en met de Raad, onder meer door een consult aan te vragen in het COB.

Tijdens de hulpverlening van Timon was BJU nauw betrokken, mede gezien de bodemeisen die door BJU waren gesteld. Onderlinge informatie-uitwisseling vond regelmatig plaats. Ook over het advies van de Raad vanaf half april 2013.

Gedurende het raadsonderzoek won de Raad informatie in bij alle relevante ketenpartners. De Raad informeerde de meest betrokken hulpverleners twee dagen na de ouders over het advies. Ook betrok de Raad het netwerk van beide ouders bij het onderzoek.
De JGZ had contact met BJU, school, de speltherapeute en de huisarts. De huisarts had contact met de hulpverleningsinstanties waarnaar de huisarts moeder en broers verwees. Via terugkoppelingsberichten van de andere hulpverleners bleef de huisarts op de hoogte van de voortgang van de ingezette hulpverlening. I-psy, Bosman GGz en de psychologe van moeder waren op de hoogte van de ingezette hulp voor de broers.

Door de Raad en verschillende betrokken hulpverleners is aangegeven dat er behoefte was aan een breed zorgoverleg. BJU had deze wens opgepakt en nam eind april 2013 initiatief om een afspraak te plannen. De inspecties onderschrijven de meerwaarde van een groot zorgoverleg, maar delen niet de conclusie van de Raad dat er zonder dit zorgoverleg bijna geen contact, overleg en afstemming was tussen de betrokken hulpverleners.

3.5 Eindoordeel

Gezien het bovenstaande komen de inspecties tot het volgende eindoordeel.

He*t eindoordeel van de inspecties luidt dat de bij het gezin betrokken instellingen* ***voldoende*** *gericht zijn geweest op een veilige en gezonde ontwikkeling van de twee broers.*

Waar jeugdzorg- of gezondheidszorginstellingen werden ingeschakeld is navolgbaar en adequaat gehandeld. De betrokken instellingen werkten volgens bestaande wet- en regelgeving, protocollen en afspraken, zoals in het kader van het verlenen van verantwoorde zorg van hen verwacht kan worden. Vanaf het besluit de zaak in te brengen in het COB wisselden de bij het gezin betrokken hulpverleners tijdig en volledig informatie uit met elkaar en met de ouders.

De verschillende bij het gezin betrokken instellingen leverden in de opeenvolgende perioden een bijdrage aan een (tijdelijke) verbeterde samenwerking tussen de ouders in het belang van de broers of hulp aan de broers zelf.

De problematische scheiding tussen ouders had effect op de ontwikkeling van de broers. Waar de moeder haar angst uitsprak voor geweld of emotionele bedreiging van vader, was de vader bang dat moeder het doel had zijn kinderen bij hem weg te houden. Wel wilden ouders allebei het beste voor de kinderen, daarom stonden de ouders open voor vrijwillige hulpverlening en was op momenten verbetering zichtbaar. Hierdoor kon de hulpverlening navolgbaar en conform de protocollen hulpverleningstrajecten afsluiten. Voorbeelden hiervan zijn de afsluiting van de AMK-onderzoeken en de afsluiting van de hulp van Trajectum eind 2011.

In de loop van 2012 uitten moeder en medewerkers van diverse instellingen nieuwe zorgen over de weer opgelaaide strijd tussen ouders en de nadelige gevolgen hiervan voor de broers. Dit leidde begin 2013 tot het raadsonderzoek, omdat de veronderstelling was dat hulpverlening in vrijwillig kader niet meer toereikend was.

Uit het onderzoek komen verbeterpunten naar voren voor Timon, Bureau Jeugdzorg Utrecht, en de Raad. Deze worden hieronder in hoofdstuk 4 beschreven.

In hoofdstuk 5 volgt een meer algemene beschouwing over het onderwerp problematische scheidingen. In bijlage 1 zijn suggesties voor verbetermogelijkheden opgenomen, die tijdens het onderzoek aan de inspecties zijn genoemd door de betrokken families en professionals.

Hoofdstuk 4 Verbeterpunten

In hoofdstuk 3 staat het oordeel van de inspecties over het handelen van de betrokken instellingen. In dit hoofdstuk volgen voorstellen om de kwaliteit van de jeugd- en gezondheidszorg in vergelijkbare zaken te verbeteren.

4.1 Verbeterpunten

Aan Timon*:*

- Maak duidelijk aan alle betrokkenen op welke manier Signs of Safety wordt ingezet bij een toepassing binnen Ambulante Spoedhulp of Gezin Centraal en bepaal hoe het netwerk daarin actief betrokken wordt, zodat voor ouders en ketenpartners helder is wat van Timon kan worden verwacht. Besteed in het bijzonder aandacht aan de inzet van Signs of Safety bij problematische scheidingen.

Aan BJU*:*

- Beoordeel welke elementen van Signs of Safety passend zijn bij de behoefte van een specifiek gezin en zie er op toe dat deze elementen door de zorgaanbieder ingezet worden.

Aan de Raad*:*

- Onderzoek en beoordeel of een wijziging van het Kwaliteitskader en het protocol Gezag en omgang na scheiding wenselijk is. Besteed daarbij expliciet aandacht aan de communicatie met ouders over (uitbreiding van) het onderzoek en het uit het onderzoek voortvloeiende besluit of advies. Zie er op toe dat medewerkers werken conform het vastgestelde Kwaliteitskader en de bijbehorende protocollen.

De Inspectie Jeugdzorg verwacht van Timon, BJU en de Raad dat zij deze verbeterpunten vertalen in verbeterplannen met concrete maatregelen.

De Inspectie Jeugdzorg beoordeelt vervolgens of de verbeterplannen volledig, realistisch en ambitieus zijn. Dit betekent dat de inspectie beoordeelt of de maatregelen gericht zijn op de geconstateerde tekortkomingen, of het plan voldoende waarborgen bevat om te kunnen slagen en of vaart zit in de aanpak van de tekortkomingen. Vervolgens toetst de inspectie de invoering van de maatregelen in de praktijk.

De Inspectie Jeugdzorg vraagt de provincie Utrecht en het ministerie van Veiligheid en Justitie om toe te zien op de totstandkoming van het plan bij de betrokken instellingen. De Inspectie Jeugdzorg zal de provincie Utrecht en het ministerie van Veiligheid en Justitie informeren over het resultaat van het toezicht.

Hoofdstuk 5 Beschouwing

Inleiding

Zoals in de inleiding van dit rapport vermeld, ontstaat er maatschappelijke onrust als kinderen overlijden terwijl hulpverleners betrokken waren bij een gezin. De bijzonder schrijnende casus uit dit rapport werpt licht op de situatie van veel kinderen in Nederland die lijden onder de strijd tussen hun gescheiden ouders. Als vanzelf wordt dan gekeken naar de rol van jeugdzorg en gezondheidszorg. Maar het is de vraag of dit in het geval van een problematische (echt)scheiding[11] terecht is. Ten eerste omdat er simpelweg weinig effectieve methoden voorhanden zijn om een impasse te doorbreken bij gezinnen die verwikkeld zijn in een (echt)scheidingsstrijd. Ten tweede omdat het merendeel van de factoren die een belangrijke rol spelen bij de instandhouding van het probleem buiten de invloedsfeer ligt van jeugdzorg en gezondheidszorg. Het betreft factoren zoals de juridische strijd tussen ouders, de financiële gevolgen van een scheiding en het visieverschil dat tussen ouders kan bestaan over het belang van de kinderen.

In dit hoofdstuk staan de inspecties daarom stil bij de risicofactoren die een veilige en gezonde ontwikkeling van kinderen bedreigen in het geval van een problematische (echt)scheiding. Het is een complex geheel van op elkaar inwerkende factoren dat vraagt om een integrale aanpak om de schadelijke gevolgen voor de kinderen uit deze gezinnen zoveel mogelijk te beperken.

Effecten op de kinderen

Uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek van 2011 blijkt dat 36,5% van de huwelijken eindigt in een echtscheiding (CBS, 2013). Het aantal echtscheidingen bij gezinnen met minderjarige kinderen, stijgt licht.[12] Jaarlijks maken naar schatting 70.000 thuiswonende kinderen een scheiding van hun ouders mee (Spruijt & Kormos, 2010). Over het aantal problematische (echt)scheidingen in Nederland zijn geen officiële cijfers bekend. In een recent panelonderzoek van de actualiteitenrubriek EenVandaag gaf een derde van de kinderen en ouders aan dat in hun geval sprake was van een "vechtscheiding"(EenVandaag, 2013).

Naar de - veelal negatieve - gevolgen van een (echt)scheiding voor kinderen is veel onderzoek gedaan. Kinderen van gescheiden ouders vertonen meer externaliserende problemen, zoals agressief gedrag, vandalisme, delinquent gedrag en middelengebruik. Ook vertonen deze kinderen meer internaliserende problemen, zoals een laag zelfbeeld of depressieve gevoelens, problemen in vriendschapsrelaties, een zwakkere band met ouders en meer problemen op school (Amato & Keith, 1991; Amato, 2001).

---

[11] Onder een problematische (echt)scheiding, ook wel "vechtscheiding" genoemd, verstaan de inspecties een scheiding die gepaard gaat met hevige spanningen en conflicten tussen ouders, waardoor ouders niet meer in staat zijn om het belang van hun kinderen voorop te stellen.

[12] Ook voerde de Raad voor de Kinderbescherming in 2012 meer onderzoeken naar Gezag & Omgang uit dan in voorgaande jaren. In 2012 vonden 5.249 onderzoeken Gezag & Omgang plaats, vergeleken met 4.800 in 2011 en 4.847 in 2010 (Raad voor de Kinderbescherming, 2010; 2011; 2012).

Chronische ouderlijke conflicten vormen de belangrijkste risicofactor voor kinderen. Kinderen die langdurige en frequente conflicten tussen hun ouders hebben meegemaakt vertonen als jong volwassenen vaker depressies en andere psychische stoornissen vergeleken met kinderen die dit niet hebben meegemaakt (Zill, Morrison, & Coiro, 1993). Andere risicofactoren die kunnen bijdragen aan mogelijke problemen bij kinderen zijn onder meer financiële achteruitgang en het niet nakomen van afspraken tussen de ouders (Spruijt & Kormos, 2010).

Het merendeel van de kinderen blijft na de scheiding bij hun moeder wonen, al dan niet in een nieuw samengesteld gezin. Ongeveer één op de vijf kinderen woont in een co-ouderschapsituatie. Bij co-ouderschap zijn de opvoeding en het verblijf van de kinderen min of meer gelijk over de ouders verdeeld (Spruijt & Kormos, 2010). De opvatting dat het met kinderen altijd beter gaat wanneer zij frequent contact hebben met beide ouders, wordt niet door empirische gegevens ondersteund. Spruijt en De Goede (2001) concluderen dat het welbevinden van kinderen in Nederland niet samenhangt met de frequentie van het contact met de uitwonende ouder. De kwaliteit van het contact met beide ouders is belangrijker dan de kwantiteit van dit contact. Het aantal co-oudergezinnen neemt in Nederland toe, vooral onder hoogopgeleide ouders (Nederlands Jeugdinstituut, z.j.b). Tijdens het onderzoek van de inspecties is door vrijwel alle betrokkenen geopperd dat co-ouderschap alleen kans van slagen heeft wanneer ouders goed kunnen samenwerken. Wanneer goede samenwerking tussen ouders niet mogelijk is, geeft co-ouderschap veel aanleiding en gelegenheid tot strijd en daarmee veel spanning bij de kinderen.

Risicofactoren

Juridische strijd tussen ouders

Sinds 1998 is wettelijk bepaald dat ouders na een scheiding gezamenlijk het ouderlijk gezag over hun kinderen houden. Dit 'gelijkwaardig ouderschap' is in 2009 verder uitgewerkt in de wet. Sindsdien heeft een kind na scheiding recht op gelijkwaardige verzorging en opvoeding door beide ouders. Scheidende ouders zijn wettelijk verplicht om een ouderschapsplan op te stellen. De bedoeling van het ouderschapsplan is om afspraken vast te leggen en daarmee conflicten te voorkomen, maar uit onderzoek van Spruijt & Kormos (2010) komt naar voren dat de wetswijzigingen in 1998 en 2009 geen verbeteringen brachten in de problemen van kinderen na een scheiding. Signalen uit de praktijk laten zien dat het ouderschapsplan met name werkt bij ouders die toch al afspraken met elkaar willen maken. Bij ouders die in een problematische scheiding zijn verwikkeld, kan het opstellen van een ouderschapsplan zelfs aanleiding zijn tot verheviging van de (juridische) strijd. Een ander signaal uit de praktijk is de constatering dat de inbreng van kinderen zelf bij het opstellen van het ouderschapsplan soms nihil is. Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) voert momenteel nader onderzoek uit naar de effecten van het ouderschapsplan (WODC, z.j.).

Ouders kunnen na een (echt)scheiding jarenlang juridische procedures tegen elkaar blijven voeren. Dit procederen wordt in sommige gevallen aangewakkerd door advocaten die ouders steeds opnieuw adviseren om procedures op te starten, waarbij nauwelijks of geen aandacht is voor het belang van de kinderen. Lopende juridische procedures zijn een contra-indicatie voor een aantal vormen van ouderschapsbemiddeling en staan daarmee de start of het effect van hulpverlening in de weg.

Ook kunnen juridische belemmeringen een rol spelen wanneer de conflicten, strijd en spanning tussen de ouders leiden tot problemen bij het kind en het kind hulp nodig heeft. In de praktijk komt het regelmatig voor dat één van de ouders geen toestemming geeft voor onderzoek bij of hulpverlening aan het kind of voor bijvoorbeeld het verstrekken van onderzoeksgegevens. Instellingen en professionals worden hierbij door ouders ingezet in de strijd. Professionals die hebben meegewerkt aan het onderzoek van de inspecties vertelden dat het regelmatig voorkomt dat één van de ouders als middel in deze strijd klachten indient of tuchtzaken tegen hulpverleners aanspant. Hulpverleners kunnen zich hierdoor terughoudend en defensief gaan opstellen, wat niet in het belang is van kinderen die behandeling of onderzoek nodig hebben.

Financiële gevolgen van een scheiding

Naast emotionele en organisatorische veranderingen en gevolgen, brengt een scheiding ook financiële consequenties met zich mee. Langdurige juridische procedures kunnen leiden tot hoog oplopende advocatenkosten. Daarnaast lijken terugval in inkomsten, het beperkt betalen van kinderalimentatie en de eventuele aanwezigheid van schulden een belangrijke rol te spelen in de veranderende financiële situatie. Deze veranderingen hebben als resultaat dat er in een nieuwe gezinssituatie minder geld beschikbaar is (Nederlands Jeugdinstituut, z.j.a). Ook zijn vaak hoge kosten of een hoge eigen bijdrage verbonden aan mediation, psychologisch onderzoek of therapie. Deze financiële aspecten kunnen vervolgens onderdeel worden van de strijd tussen ouders en de strijd mogelijk verharden.

Visieverschil tussen ouders

Een cruciale factor en tevens ingewikkeld gegeven is dat ouders na een scheiding vaak heel verschillende visies hebben over de opvoeding en het belang van de kinderen. Veel ouders maken zich na een (echt)scheiding zorgen over de verzorging en de opvoeding op momenten dat de kinderen bij de andere ouder verblijven. Dit kan uiteenlopen van lichte zorgen over bijvoorbeeld voeding, kleding of bedtijd tot (zeer) ernstige zorgen over verwaarlozing, mishandeling of seksueel misbruik. Ouders uiten deze zorgen soms bij de kinderen, bij vrienden en familie en bij instanties, vaak zonder dat de zorgen besproken zijn met de ex-partner. De betrokkenen, zowel uit het netwerk als professionals, zijn veelal niet in staat om zicht te krijgen op de juistheid of de context van de gemelde zorgen. Zogenaamde 'waarheidsvinding' is vaak niet mogelijk, soms omdat er geen contacten (meer) bestaan met de andere ouder, veelal omdat feiten zoals die door ouders gepresenteerd worden lijnrecht tegenover elkaar staan.

Bij zeer ernstige zorgen kan in enkele gevallen politie- of forensisch-medisch onderzoek uitkomst bieden. Echter bij veel zorgen kan niet objectief worden vastgesteld of de geuite zorgen terecht zijn, ook niet door een onderzoek door de politie, het AMK of de Raad voor de Kinderbescherming. Dit terwijl het onderzoek naar de gemelde zorgen voor alle betrokkenen, niet in het minst voor de kinderen, buitengewoon belastend is.

Visieverschillen tussen scheidende ouders kunnen verminderd of opgelost worden door mediation, waarbij een bemiddelaar samen met ouders tot afspraken komt. Vergeleken met juridische procedures laat mediation vooral betere uitkomsten zien op de relatie tussen de partners, begrip voor behoeftes van kinderen en tevredenheid over het proces (Ince, 2013).
Veel professionals die bij het onderzoek van de inspecties betrokken waren hebben gewezen op de meerwaarde van het snel inzetten van mediation na een scheiding, om te voorkomen dat de strijd tussen ouders zich verhardt en om te bevorderen dat ouders met elkaar in gesprek blijven. Ook wezen de professionals op de belangrijke rol die personen uit het netwerk van de beide ouders kunnen spelen, door de kinderen te steunen, de ouders steeds te blijven wijzen op het belang van de kinderen, door waar mogelijk te bemiddelen tussen ouders en door ouders niet aan te moedigen in de strijd.

Mediation werkt niet bij zeer ernstige conflicten, waarbij ouders geen oplossing meer zoeken, maar alleen nog bezig zijn de ander te beschadigen.[13] De Nationale Ombudsman en de Kinderombudsman gebruiken in het rapport over de ondertoezichtstelling bij omgangsproblemen de escalatieladder van Glasl als model om het stadium waarin het conflict tussen ouders zich bevindt in kaart te brengen. Zij concluderen dat het bij dergelijke problemen van groot belang is een grondige analyse te maken van de situatie van ouders en kinderen en van de escalatiefase van het conflict tussen de ouders (Van der Velden et al., 2012).

Tekort aan effectieve interventies
Bestaande interventies bij echtscheidingsproblematiek zijn lang niet altijd bekend, worden niet in het hele land aangeboden en zijn meestal kleinschalig op effectiviteit onderzocht (Anthonijsz & Spruijt, 2013).[14] Uit de praktijk blijkt daarnaast dat als er al een passend hulpaanbod aanwezig is, de wachtlijsten vaak lang zijn.

In de Databank Effectieve Jeugdinterventies van het Nederlands Jeugdinstituut zijn drie interventies voor kinderen erkend als theoretisch goed onderbouwd: KIES[15], JES! Het Zwolsche Brugproject en Dappere Dino's. Voor ouders bestaan nog geen erkende interventies.[16]

---

[13] Fase 3 volgens de escalatieladder van Glasl, waarin partijen voortdurend bezig zijn elkaar te beschadigen. Eigenlijk willen ze geen oplossing meer, maar alleen nog de ander vernietigen.
[14] Richtlijn Scheiding en problemen van kinderen in ontwikkeling, Nederlands Jeugdinstituut, augustus 2013. Verwachte publicatie zomer 2014, de uiteindelijke richtlijn kan afwijken van het huidige concept.
[15] De naam KIES staat voor Kinderen in Echtscheidingssituaties.
[16] Momenteel worden voorbereidingen getroffen om een variant van Triple-P (Positief Pedagogisch Programma) specifiek voor ouders in scheiding in Nederland te implementeren.

Ook in het onderzoek van de inspecties werd duidelijk hoe complex de hulpverlening aan gezinnen die verwikkeld zijn in problematische (echt)scheidingen in de praktijk daadwerkelijk is. Voor een reële kans van slagen is het belangrijk dat beide ouders mee willen werken aan dezelfde doelen. Strijd tussen ouders staat dit vaak op voorhand in de weg. Hulpverleners worden regelmatig geconfronteerd met ouders die door de strijd en de emoties die dit bij hen oproept, de belangen van hun kinderen uit het oog verliezen. Voor effectieve hulpverlening moeten ouders bereid en in staat zijn om te reflecteren op hun eigen handelen en moeten zij inzicht krijgen in het effect van de problematische scheiding op de kinderen. In de praktijk komt het veel voor dat ouders hiertoe niet bereid zijn. De hulpverlening staat op dat moment met lege handen.

De hulpverlening kan, als (een van beide) ouders niet meewerken of het belang van de kinderen niet meer voorop stellen, een verzoek tot onderzoek bij de Raad voor de Kinderbescherming indienen. Als uit het raadsonderzoek blijkt dat de conflicten tussen ouders voor zodanige problemen bij de kinderen zorgen dat de kinderen in hun ontwikkeling worden bedreigd, kan de rechter een ondertoezichtstelling (hierna: OTS) uitspreken. Het rapport van de Nationale ombudsman en de Kinderombudsman toont echter aan dat een OTS bij scheidings- en omgangsproblemen als bijzonder gecompliceerd wordt ervaren door medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming en Bureau Jeugdzorg. Ook leidt een OTS in dergelijke gevallen niet altijd tot de, vanuit het kind gezien, meest wenselijke omgang met beide ouders. In voornoemd rapport wordt een aantal aanbevelingen gedaan over kennisuitwisseling, het opstellen van een kwaliteitskader, de beschikbaarheid van hulpverlening, de samenwerking tussen instanties en het evalueren van de effectiviteit van de ondertoezichtstelling bij omgangsproblemen (Van der Velden et al., 2012). De inspecties sluiten zich aan bij het belang van het opvolgen van deze aanbevelingen.

Hoe verder?

Veel kinderen in Nederland zitten knel tussen hun strijdende ouders. Een maatschappelijke discussie over de noodzaak van en de mogelijkheden tot het doorbreken van de impasse tussen strijdende ouders in het belang van deze kinderen is dringend nodig.

Het doorbreken van de impasse kan alleen als meerdere risicofactoren tegelijk worden aangepakt. Zo is het essentieel, in situaties van problematische (echt)scheidingen die gepaard gaan met juridische procedures, de verbinding te maken tussen de juridische strijd van de ouders enerzijds en de effectiviteit van de geboden hulpverlening anderzijds. Vragen die daarbij spelen zijn hoe lang en in hoeverre de juridische strijd mag interfereren met effectieve hulpverlening of het bestendigen van eenmaal bereikte resultaten en wanneer en op welke wijze ingegrepen moet worden indien de juridische strijd niet in het belang van de kinderen is.

Daarnaast is een belangrijke rol weggelegd voor voorlichting en preventie. Ouders moeten zich al voor een eventuele scheiding realiseren welke gevolgen het voor hun kinderen heeft als zij strijd met elkaar voeren. Bij het opstellen van een ouderschapsplan moet informatie over de effecten van een problematische scheiding en chronische conflicten op de kinderen op de voorgrond staan. Ook moeten kinderen meer en beter betrokken worden bij het opstellen van het ouderschapsplan.

Effectieve hulpverleningsprogramma's voor kinderen dienen breed en laagdrempelig beschikbaar te zijn en tijdig te worden ingezet. Tevens moet meer zicht komen op de effectiviteit van hulpverleningprogramma's gericht op ouders.

De inspecties constateren verder dat nog weinig bekend is over de effecten van co-ouderschap op kinderen. Relevant daarbij is aan welke voorwaarden co-ouderschap moet voldoen wil het in het belang van kinderen zijn en wat de gevolgen van co-ouderschap zijn op de ontwikkeling van deze kinderen. Of co-ouderschap in het belang van de betreffende kinderen is, wordt op dit moment niet getoetst of geëvalueerd door een onafhankelijke partij. Nader wetenschappelijk onderzoek naar dit thema is gewenst.

Tot slot pleiten de inspecties ervoor dat alle betrokken partijen - overheid, hulpverlenende instanties, de rechtspraak, advocaten en belangenverenigingen voor gescheiden ouders - in gezamenlijkheid richtlijnen ontwikkelen hoe te handelen bij een problematische scheiding waarbij minderjarige kinderen zijn betrokken. Centrale vragen daarbij zijn hoe het belang van de kinderen steeds voorop kan blijven staan en wie de belangen van deze kinderen vertegenwoordigt.

Bijlage 1 Suggesties uit de praktijk

Uit het onderzoek van de inspecties blijkt zoals eerder vermeld dat bij problematische scheidingen meerdere factoren een rol spelen, waardoor de strijd tussen ouders kan blijven bestaan en kinderen langdurig in de knel kunnen zitten. Tijdens het onderzoek hebben de betrokken professionals en de familie gezocht naar suggesties en ideeën voor verbetering. Deze hieronder genoemde suggesties vragen om nader onderzoek of nadere uitwerking, het zijn nadrukkelijk geen standpunten van de betrokken inspecties.

- Verschillende hulpverleners geven aan dat co-ouderschap alleen kan als ouders het belang van de kinderen voorop kunnen stellen en daarbij goed kunnen samenwerken, goed kunnen communiceren met elkaar en goed afspraken kunnen maken. Als ouders dit niet kunnen is co-ouderschap niet in het belang van de kinderen. Nu wordt soms te lang gekeken naar de belangen van ouders in plaats van naar het belang van de kinderen.

- Bij het opstellen van een ouderschapsplan is preventief meer aandacht nodig voor uitleg aan ouders over de schade van een problematische scheiding voor kinderen.

- Hulpverleners zouden het helpend vinden om duidelijke termijnen te stellen. Bijvoorbeeld na een jaar co-ouderschap moet een eventuele strijd tussen ouders opgelost zijn en zo niet dan zou een onderzoek Gezag & Omgang van de Raad geïndiceerd zijn.

- Een integrale aanpak is nodig. De hulpverlening bij problematische scheidingen dient zicht te hebben op alle factoren die een rol spelen bij de scheiding, zoals de juridische procedures en de financiële gevolgen.

- De complexiteit en de heftigheid van problematische scheidingen neemt volgens hulpverleners toe. Mogelijk spelen de sociale media hierin een belangrijke rol. Ouders kunnen elkaar makkelijk mailen en 'app-en' en zien van elkaar wat ze doen op facebook. Het effect van de sociale media zou wellicht meer betrokken kunnen worden bij de hulpverlening.

- Hulpverleners onderscheiden drie vormen van scheiden: (1) een zgn. "knuffelscheiding", dan kunnen ouders goed samenwerken; (2) een echtscheiding: hierbij kan de inzet van hulpverlening leiden tot verbetering in de communicatie: (3) een (complexe) vechtscheiding: dan kan het tijdelijk effectiever zijn om de hulpverlening op één van beide ouders te richten en zoveel mogelijk rust in te bouwen voor de kinderen.

- Bij een hoog oplopende strijd tussen ouders kan het in het belang van de kinderen zijn om de kinderen tijdelijk op een neutrale plek onder te brengen om de ouders de gelegenheid te geven om rust en stabiliteit te creëren.

- Bij een problematische scheiding moeten instellingen extra alert zijn op het uniform en gelijktijdig verstrekken van informatie aan beide ouders. Daarnaast moeten

hulpverleners zich onpartijdig opstellen en de visie van beide ouders evenwichtig in rapportages verwoorden. Specifieke richtlijnen voor medewerkers op dit gebied zijn nodig.

- Aan de hand van de richtlijnen van het Nederlands Jeugdinstituut dienen instellingen een specifieke werkwijze bij (echt)scheidingsproblematiek te ontwikkelen en daarbij te zorgen voor deskundigheidsbevordering bij de medewerkers hierover.

- Bij een problematische scheiding zou overwogen kunnen worden om voor de kinderen door de rechtbank een bijzondere curator te laten benoemen om op te komen voor de belangen van het kind.

- Bij een problematische scheiding zijn veelal overwegend vrouwelijke professionals, zoals hulpverleners, rechters en advocaten betrokken. In de hulpverlening bij een scheidingsstrijd is zo mogelijk de inzet van ook een mannelijke hulpverlener wenselijk en moet expliciet aandacht en ruimte zijn voor de gevoelens en positie van de vader.

- Hulpverleningsinstellingen moeten helder zijn over de mogelijkheden en onmogelijkheden die zij hebben, zodat ouders reële verwachtingen kunnen hebben.

- De familie en het verdere netwerk van strijdende ouders moeten alert zijn op het belang van de kinderen en signaleren als kinderen in de knel komen. Zij moeten ouders aanspreken op het aandeel van de ouder in de strijd. Bij de inzet van hulpverlening dient het netwerk betrokken te worden en kan het netwerk als hulpbron dienen om de focus op het belang van de kinderen te houden.

- Psychologisch onderzoek van beide ouders kan een meerwaarde hebben, omdat ouders elkaar vaak betichten van psychiatrische problemen of verstandelijke beperkingen. Het komt ook vaak voor dat ouders elkaar ten onrechte beschuldigen. Het zou helpen als een systeem- of persoonlijkheidsonderzoek opgelegd zou kunnen worden in het belang van de kinderen en hiervoor zou geen financiële drempel moeten zijn.

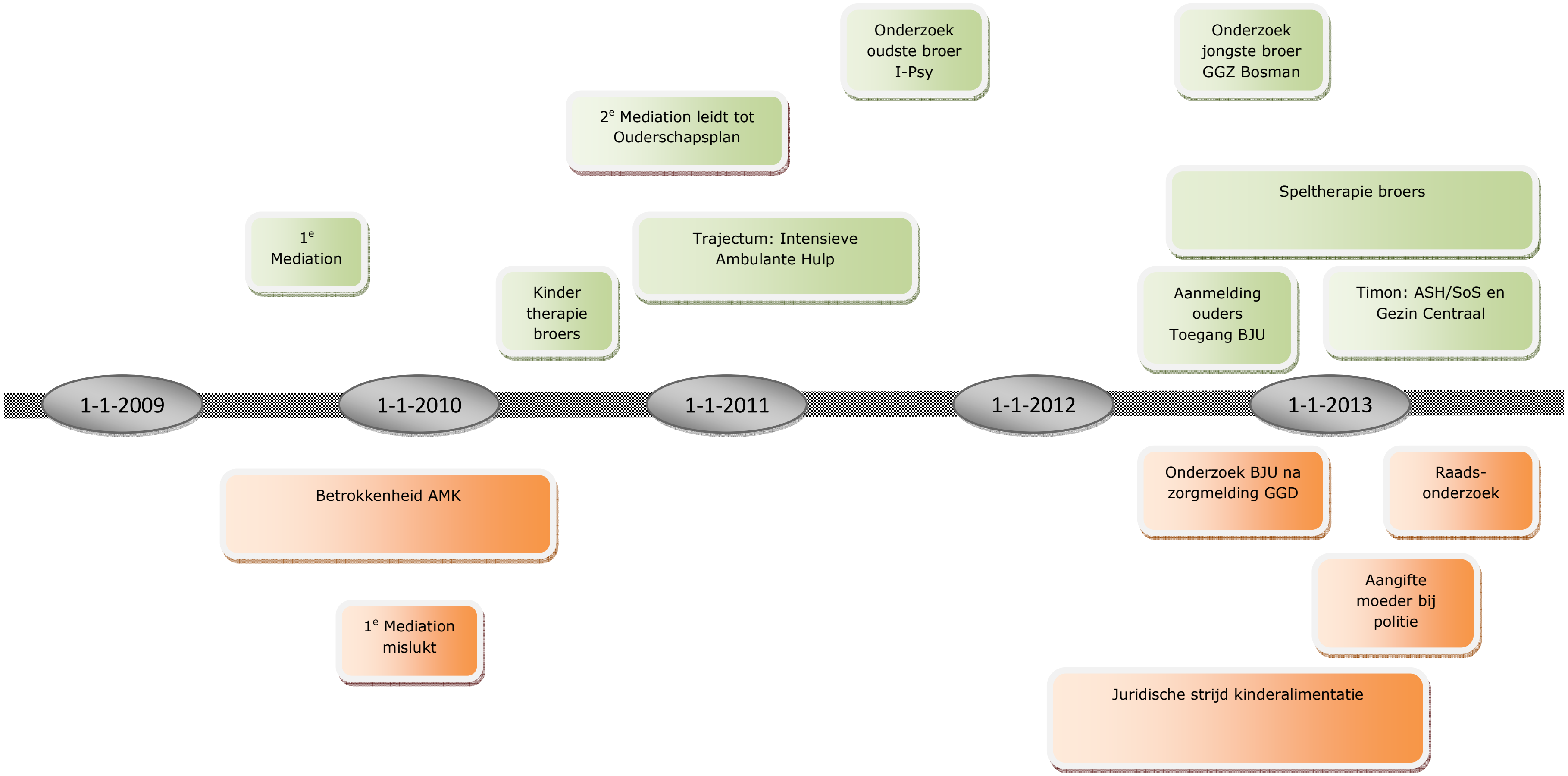
- Bij een problematische scheiding dienen hulpverleners zich vanuit hun deskundigheid directief op te stellen en niet teveel ruimte laten aan ouders om te onderhandelen totdat er consensus is tussen ouders. Dit leidt tot afgezwakte compromissen, verhullende omschrijvingen en oplopende irritaties tussen de strijdende ouders en de hulpverleners.

- Systeemtherapie zou ook na een scheiding ingezet moeten kunnen worden om de relaties tussen beide ouders en de kinderen positief te beïnvloeden.

- Om een objectief beeld te krijgen van de relatie tussen beide ouders en de kinderen en van de opvoedingsvaardigheden van beide ouders zouden hulpverleners vaker en langduriger ouders met hun kinderen kunnen observeren.

- Tot slot is er volgens de betrokken hulpverleners nog onvoldoende aanbod van effectieve hulpverleningsprogramma’s op het gebied van problematische scheidingen. Het bestaande aanbod is veelal onvoldoende passend en niet toereikend.

Bijlage 2 De belangrijkste interventies

In deze figuur maken de inspecties het verloop van de hulpverlening rondom het gezin inzichtelijk. De blokjes corresponderen met kopjes in het hoofdstuk Bevindingen.

Bijlage 3 De uitvoering van het onderzoek

Onderzoeksactiviteiten

De onderzoeksactiviteiten in het kader van het eigenstandig onderzoek bestaan uit het opvragen van feitenrelazen, dossieronderzoek en gesprekken met mensen die betrokken waren bij de hulp aan het gezin. Ook zijn gesprekken gevoerd met beide families van de twee broers:

Familie

- de moeder en opa (mz)van de twee kinderen
- de ouders van vader
- de vriendin van vader

Timon

- Opvragen feitenrelaas
- Gesprek met een medewerker Ambulante Spoedhulp en een medewerker Gezin Centraal
- Gesprek met twee teamleiders en een hoofd behandeling
- Dossieronderzoek

Bureau Jeugdzorg Utrecht, Toegang Geïndiceerde Zorg

- Beoordelen melding calamiteit
- Gesprek met twee casemanagers, gesprek met een casemanager telefonisch
- Gesprek met twee gedragswetenschappers en een teamleider
- Dossieronderzoek

Bureau Jeugdzorg Utrecht, AMK

- Beoordelen melding calamiteit
- Gesprek met twee maatschappelijk werkers
- Gesprek met een gedragswetenschapper en een teamleider
- Dossieronderzoek

Raad voor de Kinderbescherming, locatie Utrecht

- Opvragen feitenrelaas
- Gesprek met een raadsonderzoeker en een gedragswetenschapper
- Gesprek met een jurist en een teamleider
- Dossieronderzoek

Trajectum

- Opvragen feitenrelaas
- Gesprek met een medewerker gezinsbegeleiding en een gedragswetenschapper

GGD Midden-Nederland

- Opvragen feitenrapport
- Gesprek met een GGD-arts n.a.v. het feitenrapport

Psycholoog van moeder

- Opvragen feitenrapport
- Gesprek met de psycholoog n.a.v. het feitenrapport

Bosman GGZ

- Opvragen feitenrapport
- Schriftelijke beantwoording van verdiepende vragen n.a.v. het feitenrapport

I-Psy

- Opvragen feitenrapport

Huisarts

- Opvragen feitenrapport
- Schriftelijke beantwoording van verdiepende vragen n.a.v. het feitenrapport

Daarnaast is er een aantal partijen als informant geraadpleegd:

- De speltherapeut van de broers;
- Directeur en intern begeleider van de school van de broers;
- Een maatschappelijk werkster en orthopedagoog van VitrasCMD;
- De politie Utrecht Stad

Voor wat betreft de school is afstemming gezocht met de Inspectie voor het Onderwijs. Voor waar het de gesprekken met de politie betreft is het onderzoek in samenwerking met de Inspectie Veiligheid en Justitie (IVenJ) uitgevoerd.

Van alle gevoerde gesprekken zijn gespreksverslagen gemaakt. De reacties van de gesprekspartners op de gespreksverslagen zijn verwerkt.

Bijlage 4 Toetsingskaders

Toetsingskader Ambulante Hulp

Thema	**Criteria**	**Indicatoren**
Uitvoering van de hulpverlening	De hulpverlener werkt planmatig en gezinsgericht	De hulpverlener werkt volgens een beschreven methode
		De hulpverlener stelt een plan van aanpak op, dat de volgende elementen bevat: - relevante voorinformatie over het gezin - probleemanalyse - passende, concrete en meetbare doelen - beschrijving hoe de doelen te bereiken
		De hulpverlener overlegt met het gezin over de te bereiken doelen
		De hulpverlener maakt concrete afspraken met het gezin over wie wat moet doen om de doelen te bereiken
		De hulpverlener evalueert met het gezin of de doelen zijn bereikt
		De hulpverlener stelt vast of vervolghulp/nazorg voor het gezin nodig is
Samenwerking	De hulpverlener werkt samen met de bij het gezin betrokken (hulpverlenende) instanties[17]	De hulpverlener gaat na welke (hulpverlenende) instanties betrokken zijn bij het gezin
		Indien meerdere (hulpverlenende) instanties betrokken zijn: De hulpverlener weet wie de zorg coördineert
		Indien meerdere (hulpverlenende) instanties betrokken zijn: De hulpverlener wisselt relevante informatie uit met de bij het gezin betrokken (hulpverlenende) instanties, nadat het gezin hierover is geïnformeerd
		Indien meerdere (hulpverlenende) instanties betrokken zijn: De hulpverlener stemt doelen af met de bij het gezin betrokken hulpverlenende instanties(één gezin één plan)
		Indien meerdere (hulpverlenende) instanties betrokken zijn: De hulpverlener evalueert de doelen met de bij het gezin betrokken hulpverlenende instanties
Veiligheid	De hulpverlener is alert op signalen van kindermishandeling	De hulpverlener is geschoold in het signaleren van kindermishandeling
		De instelling heeft afspraken gemaakt over het omgaan met (vermoedens van) kindermishandeling
		De hulpverlener werkt in de praktijk volgens de afspraken over het omgaan met (vermoedens van) kindermishandeling
	De hulpverlener stelt vast dat de veiligheidsrisico's voor het kind zijn ingeschat	De hulpverlener of een andere bij het gezin betrokken instantie heeft een risico-inschatting gemaakt van de veiligheid van het kind in de thuissituatie (evt. aan de hand van een risicotaxatie instrument)

[17] Te denken valt aan school, huisarts, maatschappelijk werk, hulpverlener(s) van ouder(s) etc.
Soms zijn meerdere zorgvarianten van dezelfde instelling bij het gezin betrokken (bv daghulp en ambulante begeleiding). De samenwerking tussen deze zorgvarianten valt ook onder dit thema.

Thema	Criteria	Indicatoren
	De hulpverlener stelt vast dat de veiligheidsrisico's voor het kind worden beperkt	De hulpverlener richt de ambulante hulp op het beperken van de gesignaleerde risico's
		De hulpverlener maakt afspraken met het gezin en de bij het gezin betrokken hulpverlenende instanties om de gesignaleerde risico's te beperken
		De hulpverlener bewaakt het nakomen van de gemaakte afspraken
Ondersteuning van de hulpverlener	De instelling ondersteunt de hulpverlener in zijn/haar werk	De hulpverlener wordt begeleid door een functionaris (gedragsdeskundige, teamleider, werkbegeleider) middels periodiek casuïstiekoverleg
		De hulpverlener kan zo nodig een collega inschakelen bij de uitvoering
		De hulpverlener ontvangt relevante deskundigheidsbevordering
		De instelling doet een periodieke cliënttevredenheidsmeting

Toetsingskader BJZ - Raad

Thema's	Criteria	Indicatoren
Zorgvuldige afweging om te komen tot een raadsonder-zoek	Er is voldoende informatie beschikbaar over de opvoedingssituatie van het kind	- De informatie van BJZ bevat een risicotaxatie - De risicotaxatie is niet ouder dan één maand - De informatie van BJZ is uit meerdere informatiebronnen afkomstig - De Raad en BJZ stellen gezamenlijk vast dat de informatie actueel is - De Raad en BJZ stellen gezamenlijk vast dat de informatie voldoende is
	Risico- en beschermende factoren worden systematisch gewogen	- De Raad en BJZ hanteren voor iedere casus een eenduidige agenda - De Raad en BJZ beoordelen in het casusoverleg de beschikbare informatie op betrouwbaarheid - De Raad en BJZ wegen in het casusoverleg risico- en beschermende factoren in relatie tot elkaar - De Raad en BJZ leggen het besluit en de motivatie per casus eenduidig vast
	Besluiten worden altijd door meerdere personen genomen	- Bij geen verschil van mening vindt besluitvorming plaats in het casusoverleg - Bij verschil van mening stelt de Raad een onderzoek in - Het besluit om geen onderzoek in te stellen wordt door minimaal 2 raadsmedewerkers genomen
	Er zijn duidelijke afspraken over de verantwoordelijkheid voor de continuïteit van de zorg gedurende het raadsonderzoek	- De continuïteit van de zorg is een vast agendapunt in het casusoverleg - Per zaak spreken de Raad en BJZ af wie verantwoordelijk is voor de continuïteit van zorg - Per zaak spreken de Raad en BJZ af welke zorg wordt ingezet gedurende het raadsonderzoek - Per zaak is duidelijk wie de contactpersonen zijn (raadsonderzoeker, BJZ)
Zorgvuldige afweging om een kinderbeschermi ngsmaatregel te verzoeken	Er is voldoende informatie beschikbaar over de opvoedingssituatie van het kind	- De Raad stelt de onderzoeksvragen multidisciplinair vast - De Raad verzamelt informatie uit het netwerk van het kind (bv: huisarts, school/dagopvang, zorgaanbieders, familie) - De Raad heeft het betrokken kind alleen gesproken (12+ / ontwikkelingsniveau) of gezien - De Raad heeft met de opvoeders gesproken - De Raad stelt vast dat de informatie over de veiligheidssituatie actueel is

Thema's	Criteria	Indicatoren
	Risico- en beschermende factoren worden systematisch gewogen	- De Raad hanteert voor iedere casus een eenduidige agenda - De Raad beoordeelt de beschikbare informatie op betrouwbaarheid - De Raad weegt risico- en beschermende factoren in relatie tot elkaar - De Raad legt het besluit en de motivatie vast in het kinddossier
	Besluiten worden altijd door meerdere personen genomen	- Het definitieve besluit wordt door tenminste twee medewerkers genomen, waaronder een gedragswetenschapper - De teamleider accordeert het besluit

Toetsingskader AMK

Thema	Criteria	Indicatoren
Risico-inschatting	Het AMK schat veiligheidsrisico's voor het kind zorgvuldig in.	- Het AMK heeft eenduidige criteria om de ernst van de kindermishandeling en de veiligheid van het kind in te schatten. - Medewerkers werken met de vastgestelde criteria. - Om risico's in te schatten wordt gewerkt met: o de ORBA-systematiek o risicotaxatie-instrumenten o structureel multidisciplinair overleg en toetsing. - Het AMK/bureau jeugdzorg heeft samenwerkingsafspraken gemaakt met relevante ketenpartners (zoals de Raad voor de Kinderbescherming, Advies en Steunpunt Huiselijk Geweld, GGZ-instellingen, MEE, jeugdgezondheidszorg, verslavingszorg en politie) over informatie-uitwisseling rond veiligheidsrisico's voor het kind. - Medewerkers zijn bekend met de samenwerkingsafspraken en handelen ernaar.
	Het AMK schat de mogelijkheden van de beller om de kindermishandeling zelf aan te pakken zorgvuldig in.	- Het AMK heeft een vastgelegde werkwijze om de mogelijkheden van de beller in te schatten om de kindermishandeling zelf aan te pakken. - Medewerkers werken conform deze werkwijze. - Medewerkers checken in het telefoongesprek of de verwachtingen van de beller over wie wat doet (beller versus AMK) congruent zijn met de verwachtingen van het AMK. - Aan medische (incl. ggz) professionals biedt het AMK de mogelijkheid hun vraag voor te leggen aan de vertrouwensarts.
Planmatig handelen	Medewerkers van het AMK handelen planmatig.	- De plannen van aanpak geven richting aan het uit te voeren onderzoek en bevatten o.a. hypothesen, de uit te voeren onderzoeksactiviteiten en de bij het onderzoek te betrekken disciplines. - De plannen van aanpak zijn onderbouwd in termen van ernst en urgentie. - Er vindt intercollegiale en multidisciplinaire toetsing plaats, op vaste momenten tijdens het onderzoeksproces. - Onderzoeken worden afgerond binnen de wettelijke termijn.

Thema	Criteria	Indicatoren
Toetsing en sturing	Toetsing en sturing gebeuren op geschikte wijze.	Teamleiders/gedragswetenschappers: - kennen de beschreven werkwijze van het AMK - sturen medewerkers aan op het uitvoeren van deze werkwijze - toetsen zaken inhoudelijk - leggen de uitkomst van deze toetsing vast - passen het uitvoeringsbeleid zo nodig aan op basis van ervaringen op casusniveau.
Overdracht	De verantwoordelijkheid voor de veiligheid van het kind na overdracht door het AMK is goed geregeld.	- De procedures rond interne en externe overdracht en doorgeleiding zijn volledig en stapsgewijs beschreven. - In de beschrijving is aandacht voor veiligheidsrisico's en de (verantwoordelijkheid voor) de veiligheid van het kind. - Volgens het beleid is standaard sprake van een rappel na overdracht naar de jeugdbescherming. - Voor overdracht naar de Raad voor de Kinderbescherming is een samenwerkingsprotocol vastgesteld waarin aandacht is voor: • verantwoordelijkheidsverdeling BJZ/AMK/Raad • termijnen waarbinnen deze verantwoordelijkheid geldt en hoe ermee om te gaan als de termijnen verstreken zijn • hoe BJZ/AMK en de Raad elkaar over en weer informeren • welke functionaris contactpersoon is bij de verschillende instanties • hoe betrokkenen dienen te handelen in geval van zorgsignalen • hoe gecommuniceerd wordt met professionals rondom het gezin. - Medewerkers kennen de procedures rond interne en externe overdracht en handelen ernaar. - Het AMK is vertegenwoordigd in het casusoverleg.

Toetsingskader Inspectie voor de Gezondheidszorg

De Inspectie voor de Gezondheidszorg paste de volgende wet- en regelgeving en professionele richtlijnen, standaarden toe in dit onderzoek:

- De Kwaliteitswet Zorginstellingen (KZI);
- De Wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg (Wet BIG);
- De Wet op de geneeskundige behandelingsovereenkomst (WGBO);
- De meldcode (huiselijk geweld) en kindermishandeling;
- De professionele richtlijnen, standaarden en protocollen van de diverse betrokken beroepsgroepen.

Bijlage 5 Lijst met afkortingen

AMK	Advies- en Meldpunt Kindermishandeling
ASH	Ambulante Spoedhulp
BJU	Bureau Jeugdzorg Utrecht
COB	Casusoverleg Bescherming
GC	Gezin Centraal
GCT	Gestructureerde Checklist Toegang
GGD	Gemeentelijke of Gemeenschappelijke Gezondheidsdienst
GGZ	Geestelijke Gezondheidszorg
IAR	Intensief Ambulant Regulier
IVenJ	Inspectie Veiligheid en Justitie
JGZ	Jeugdgezondheidszorg
LIRIK	Licht Instrument Risicotaxatie Kindveiligheid
MDO	Multidisciplinair overleg
OM	Openbaar Ministerie
PGO	Periodiek geneeskundig onderzoek
Raad	Raad voor de Kinderbescherming
SoS	Signs of Safety

Bijlage 6 Literatuurlijst

Amato, P. R. (2001). Children of divorce in the 1990's: An update of the Amato & Keith meta- analysis. *Journal of Family Psychology, 15*(3), 355- 370.

Amato, P. R., & Keith, B. (1991). Parental divorce and the well- being of children: A meta- Analysis. *Psychological Bulletin, 110,* 26- 46.

Anthonijsz, I., & Spruijt, E. (2013). *Richtlijn Scheiding en problemen van kinderen.* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2013). *Huwelijksontbindingen; door echtscheiding en door overlijden.* Geraadpleegd op: http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=37425ned&D1=a&D2=0,10,20,30,40,50,(l-1)-l&HD=130823-1036&HDR=G1&STB=T

EenVandaag (2013). *Onderzoek (v)echtscheidingen.* Geraadpleegd op: http://www.eenvandaag.nl/uploads/doc/Rapportage%20(v)echtscheidingen.pdf

Ince, D. (2013). *Wat werkt bij scheiding?* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Nederlands Jeugdinstituut (z.j.a). *Financiële gevolgen.* Geraadpleegd op: http://www.nji.nl/eCache/DEF/1/13/714.html

Nederlands Jeugdinstituut (z.j.b). *Dossier Scheiding: Opgroeien.* Geraadpleegd op: http://www.nji.nl/eCache/DEF/1/14/012.html

Raad voor de Kinderbescherming (2010). *De Raad in ontwikkeling.* Geraadpleegd op: http://www.kinderbescherming.nl/over_de_raad/jaarberichten/Jaarbericht_2010/

Raad voor de Kinderbescherming (2011). *Een jaar vol beweging.* Geraadpleegd op: http://www.kinderbescherming.nl/over_de_raad/jaarberichten/Jaarbericht_2011/

Raad voor de Kinderbescherming (2012). *Kinderen bescherm je.* Geraadpleegd op: http://www.rvdk.jaarbericht2012.nl/

Spruijt, A. P., & De Goede, M. P. M. (2001). Kinderen en hun vader na de scheiding. In C. Nijnatten, v., & S. Sevenhuijsen (Eds.), *Dubbelleven. Nieuwe perspectieven voor kinderen na echtscheiding.* (pp. 41- 59). Amsterdam: Thela Thesis.

Spruijt, E., & Kormos, H. (2010). *Handboek scheiden en de kinderen.* Houten: Bohn Stafleu en Van Loghum.

Van der Velden, M. H., Tegelaar, M. J., Wery, F. F., Van Zanten, M., Vegter, B. J., Van den Hoven, E. T., & Broeshart, A. S. (2012). *De ondertoezichtstelling bij omgangsproblemen. Onderzoek op eigen initiatief naar aanleiding van klachten en signalen over de Bureaus Jeugdzorg. Rapportnummers: 2012/166 en KOM5A/2012.* De Nationale ombudsman en de Kinderombudsman.

Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (z.j.). *Evaluatie Wet bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding met betrekking tot het onderdeel ouderschapsplan.* Geraadpleegd op: http://www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/evaluatie-wet-bevordering-voortgezet-ouderschap-en-zorgvuldige-scheiding-(stb2008-500)-mbt-het-onderdeel-ouderschapsplan.aspx

Zill, N., Morrison, D. R., & Coiro, M. J. (1993). Long-term effects of parental divorce on parent- child relationships, adjustment, and achievement in young adulthood. *Journal of Family Psychology, 7*(1), 91- 103.